

Araştırma Makalesi / Research Article

**MÜTAREKE DEVRİ İSTANBUL MATBUATINDA
MİLLÎ MÜCADELE'Yİ DESTEKLEYEN
BİR AKŞAM GAZETESİ:
YİRMİNCİ ASIR***

Ömer Faruk YÜCEL**

Öz

Yirminci Asır gazetesi, Peyami Safa ve İlhami Safa kardeşler tarafından 1919 yılında yayımlanan bir akşam gazetesidir. Bu çalışmada *Yirminci Asır* gazetesi, orijinal nüshaları incelenerek tanıtılmış ve mütareke devri gelişmelerine bakışı muhtelif temalar altında tahlil edilmiştir. Damat Ferit Paşa Kabinesi'ne muhalif bir çizgide olan *Yirminci Asır*, Millî Mücadele'yi destekleyen bir yayın politikası ile neşredilmiştir. İstanbul matbuatı üzerindeki sansür baskısına rağmen mütareke devrinin siyasî ve iktisadî zorluklarını gündeme taşımaya çalışmıştır. Abdullah Cevdet'in etkisiyle batıcılık düşüncesini temsil eden bir muhtevaya sahip olan *Yirminci Asır*, Peyami Safa'nın "Asrın Hikâyeleri" başlığı altında yayımlanan hikâyeleriyle de edebî ve kültürel içeriğini zenginleştirmeye çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Yirminci Asır Gazetesi, Batıcılık, Millî Mücadele, İstanbul Basını.*

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır.
There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi,
(omerfaruk_yucel@inonu.edu.tr), (Orcid: 0000-0002-3035-004X).

**AN EVENING NEWSPAPER SUPPORTING
THE NATIONAL STRUGGLE IN THE İSTANBUL PRESS OF
THE ARMISTICE ERA:
YİRMİNCİ ASIR**

Abstract

Yirminci Asır newspaper is an evening newspaper published by brothers Peyami Safa and İlhami Safa in 1919. In this study, Yirminci Asır newspaper was introduced by examining its original copies and its perspective on the developments of the armistice period was analyzed under various themes. Yirminci Asır, which was in opposition to the Damat Ferit Pasha Cabinet, was published with a publishing policy supporting the National Struggle. Despite the censorship pressure on the Istanbul press, it tried to bring the political and economic difficulties of the armistice period to the agenda. Yirminci Asır, which has a content that represents western thought under the influence of Abdullah Cevdet, tried to enrich its literary and cultural content with Peyami Safa's stories published under the title "Asrın Hikâyeleri".

Keywords: Yirminci Asır Newspaper, Westernism, National Struggle, İstanbul Press.

Giriş

Mütareke devri İstanbul basını, Cumhuriyet'e giden süreci farklı açılardan yansıtan tarihî nitelikli vesikalar olma özelliğini taşımaktadır. Bu devirde filizlenen Millî Mücadele, onu destekleyenler ile karşı olanlar olmak üzere iki ayrı görüşü temsil eden basın aracılığıyla kamuoyuna duyurulmuştur.

Bu çalışma Türk matbuat tarihinde bizzat kaynağından incelenmemiş bir gazete olan *Yirminci Asır* gazetesini ele almaktadır. Biyografi, anı ve muhtelif inceleme eserlerinde ismi sıklıkla zikredildiği hâlde bizzat herhangi bir araştırmaya konu olarak seçilmemiş olan *Yirminci Asır*, mütareke devrine ışık tutan bir muhtevaya sahiptir. Bu yüzden daha önce doğrudan ele alınmamış bir matbuat mahsulü üzerinde yapılan bu çalışma Türk basın ve gazetecilik tarihinin oluşturulmasına katkı sağlaması bakımından önem arz etmektedir.

Yirminci Asır, 1919 yılında İstanbul'da İlhami Safa¹ ve Peyami Safa kardeşler tarafından çıkarılmaya başlanmıştır.² Gazetenin yayımına öncülük eden kişi II. Meşrutiyet devrinin tanınmış gazeteci ve siyasetçisi Doktor Abdullah Cevdet'tir.³ Ali Okumuş, Peyami Safa ve İsmail Safa'nın da Abdullah Cevdet'in⁴ meşhur dergisi *İçtihad*'a hem idarecilik hem de yazar olarak önemli destek verdiğini belirtmektedir.⁵ Abdullah Cevdet, Safa kardeşlerin çalışkanlığı ve kendisine verdiği desteği *Yirminci Asır* gazetesinin kuruluşuna öncülük ederek karşılık verdiği söylenebilir. *Yirminci Asır*, siyasî ve iktisadî meselelere dair içeriğiyle Abdullah Cevdet'in Batıcılık düşüncesini büyük ölçüde benimsemiş bir yayın politikası ile neşredilmiştir.

1 İlhami Safa, II. Meşrutiyet'ten sonra özellikle İstanbul basınında yenilikçi karakteriyle dikkat çeken isimler arasında yer almıştır. Abdullah Cevdet'e olan yakınlığıyla bilinen İlhami Safa, *İçtihad* mecmuasını geliştirmiş, *Servet-i Fünûn*, *İkdam*, *Tasvir-i Efkâr*, *İleri* gibi önemli gazete ve dergilerde yazı işleri müdürlüğü, idarecilik gibi önemli gazetecilik faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Erdem Dönmez, "İlhami Safa ve Anadoluhisarı'nda Beş Cinayet Romanı Üzerine", *Beykoz 2021 Sempozyumu*, İstanbul, 2021, ss. 821-840.

2 Muhtelif kaynaklarda *Yirminci Asır* gazetesinin 1918 yılında Safa kardeşler tarafından çıkarıldığı bilgisine yer verilmiştir. Bunlardan bazıları şu şekildedir: Ergun Göze, *Peyami Safa*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s. 11. Nevzat Kösoğlu, *Peyami Bey*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2011, s. 64. Sema Dülger, *Babûlî'nin Unutulmayan Duayenleri*, Neden Kitap, İstanbul, 2007, s. 155.

3 M. Şükrü Hanoğlu, *Bir Siyasal Düşünür Olarak Doktor Abdullah Cevdet ve Dönemi*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1981, s. 299.

4 Abdullah Cevdet, Peyami Safa'nın gençlik yıllarına tesir etmiştir. Fransızca öğrenmesine vesile olan "Larousse" sözlüğü henüz yedi yaşında Abdullah Cevdet tarafından kendisine hediye edilmiştir. Peyami Safa, muhtelif gazete yazılarında babasının vefatından sonra Abdullah Cevdet'in kendilerine olan ilgisinden memnuniyetini dile getirmiştir. Ömer Faruk Yücel, *Gazetecilik Yönüyle Peyami Safa*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016, s. 10.

5 Ali Okumuş, "Abdullah Cevdet ve İçtihad Mecmuası", *Osmanlı İstanbul'unda Gazetecilik İstanbul Basın Tarihi*, C.1, Ed. Belkıs Ulusoy, Suat Gezgin, 1. Baskı, İBB Yayınları, İstanbul, 2023, s. 681.

Türk basın tarihinde önemli bir merhale olan Mütareke Dönemi ve Millî Mücadele devrine dair yayınların tanıtımıyla beraber fikrî ve edebî muhtevaya olan katkılarının incelenmesi basın tarihi çalışmalarına kaynak oluşturacağı için önem arz etmektedir. Hasan Duman tarafından hazırlanan *Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928)* kataloğunda *Yirminci Asır* gazetesine ilişkin nüshaların önemli bir kısmının Hakkı Tarık Us Koleksiyonu ve Millî Kütüphane Süreli Yayınlar arşivlerinde olduğu tespit edilmiş⁶ ve arşiv taraması yoluyla tespit edilen nüshalar incelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, basılı veya elektronik belgelerin sistematik bir şekilde incelenerek değerlendirilmesidir. Söz konusu belgeler bir çalışmanın parçası olarak çeşitli olabilir.⁷ Doküman analizi, araştırmaya ilişkin verilerin görüşme ve gözlemin mümkün olmadığı araştırmalarda kullanılmaktadır. Gazete ve dergi gibi süreli yayınlar ve muhtelif görsel malzemeler, kurumsal bir denetim sonucu ortaya çıktığı için araştırma güvenilirliğini artırmaktadır.⁸

Bu çalışmada *Yirminci Asır* gazetesinin nüshaları devrin şartları çerçevesinde tahlil edilmiştir. Gazetenin genel tanıtımının yanı sıra devrin meselelerine bakışı gazete yazıları incelenerek değerlendirilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, *Yirminci Asır* gazetesini, bizzat kaynağından inceleyerek Mütareke Devri İstanbul basını içerisindeki yerini tayin etmek ve *Yirminci Asır* gazetesinin bakışıyla yayımlandığı devre ışık tutmaya çalışmaktır. Bunun için gazete nüshaları incelenerek muhtelif temalar altında içeriği değerlendirilmiştir.

1. Yirminci Asır Gazetesinin Tanıtımı, Şekil Özellikleri ve Sayı Bilgileri

Yirminci Asır gazetesi kısa süreli bir yayın hayatına sahip olmasına rağmen yayımlandığı devirde İstanbul matbuatında hızlı bir yükseliş göstermiş, basın tarihinde iz bırakmıştır. Gazetenin bu yükselişiyle ilgili olarak Vecdi Bürün şunları kaydetmiştir:

“Çok küçük yaştaayken Ağabeyi İlhami Safa ve amcası Darüşşaka Lisesi Müdürü Ali Kâmi Bey’in oğlu Behçet Kâmi ile bir akşam gazetesi çıkarmışlardı. Bu gazetede Peyami Safa İstanbul Hikâyeleri başlığı altında çok beğenilen hikâyeler yazıyordu. Gazete sonbahara doğru çıkmaya başlamıştı. Baskısı ve satışı durmadan, hiç beklenmedik bir şekilde artıyordu.”⁹

6 Hasan Duman, *Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928)*, C.II, Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara, 2000, s. 959.

7 Glenn A. Bowen, “Document Analysis as a Qualitative Research Method”, *Qualitative Research Journal*, C.9, S.2, s. 27.

8 Ramazan Sak, İkbâl Tuba Şahin Sak, Çağla Öneren Şendil, Eşref Nas, “Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi”, *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, C.4, S.1, 2021, ss. 232, 238.

9 Vecdi Bürün, *Peyami Safa ile 25 Yıl*, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 1978, s. 96.

Şükrü Hanioglu, *Yirminci Asır* adına iki kez ruhsat alındığı bilgisine yer vermiştir. Bunlardan ilki Bab-ı Âli Dahiliye Nezareti'nden "206 numaralı ve 29 Haziran 1334 tarihli" ruhsattır.¹⁰ İkincisi ise Bab-ı Âli Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesinden alınan "Seri No. 49, Cilt, No. 1, Beyanname No. 238 sayılı ve 29 Mart 1338 tarihli" ruhsattır.¹¹ Bu bilgiler ışığında *Yirminci Asır* gazetesi, 29 Haziran 1918 tarihinde ruhsat almış; fakat 1919 yılında yayımlanmaya başlamıştır.

Mütareke devrinde yayın hayatına başlayan *Yirminci Asır* gazetesinin toplamda kaç sayı neşredildiğine dair net bir bilgi bulunmamaktadır. Arşiv taraması sonucunda erişilen son sayı 20 Teşrinisani (Kasım) 1919 tarihli 130. Sayıdır.¹² Gazetenin erişilen tüm sayıları 1919 yılına aittir. Vecdi Bürün'ün aktardığı bilgiler de gazetenin sonbahara doğru yayın hayatına başladığı ve kışın gazete dağıtıcılarının matbaaya gelemedikleri için gazetenin elden çıkarıldığını doğrulamaktadır.¹³

117. sayıya kadar 2 sayfa ardından 4 sayfa olarak yayınlanmıştır. Edebî muhtevanın yoğun olarak verildiği "Yirminci Asrın İlavesi" ise toplamda 6 sayı olarak çıkmıştır. "Yirminci Asrın İlavesi" başlığı altında olmayan ilavelerde, Peyami Safa'nın "Asrın Hikâyeleri" başlığı altında hikâyeleri neşredilmiştir.

Yirminci Asır gazetesi günlük olarak neşredilen siyasi, fikri bir akşam gazetesidir. 112. sayıya kadar mesul müdürlüğü Şükrü¹⁴, daha sonra ise Safa kardeşlerin amcasının oğlu Behçet Kâmi¹⁵ tarafından yürütülmüştür. Gazetede yer alan yazıların büyük çoğunluğu imzasızdır. Bunun sebebi tam olarak bilinmese de mütareke döneminde sansür uygulamasının yoğun olması sebebiyle böyle bir tercihte bulunulduğu söylenebilir.

10 Ruhsat tarihi, miladi takvime göre 29 Haziran 1918 tarihine denk gelmektedir. Gazete adına alınan ruhsat bu tarihte olmasına rağmen 1918 yılına dair herhangi bir nüshaya rastlanmamıştır.

11 Şükrü Hanioglu, *Yirminci Asır* gazetesinin Abdullah Cevdet idaresinde yeniden çıkacağını belirten *Serbesti* gazetesindeki habere atıf yapmış fakat bu ikinci yayının neşriyatına rastlamadığını belirtmiştir. Şükrü Hanioglu, "Ehl-i Sullh Birliği", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C.36, S.1-4, 2012, ss. 241-242. Bu ikinci ruhsat, muhtemelen ikinci defa aynı isimle çıkarılması planlanan yayın için alınmış fakat bu girişim sonuca ulaşamamıştır. Zira 1922 tarihli ve sonrasında Abdullah Cevdet'in yönettiği *Yirminci Asır* isimli bir gazete bulunmamaktadır.

12 İsmail Safa tarafından 38 sayı neşredildiği bilgisi yer alan bu kaynak hatalıdır: M. Orhan Bayrak, *Türkiye'de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü (1831-1993)*, Küll Yayınları, İstanbul, 1994, s. 165.

13 Vecdi Bürün, bu hususla ilgili olarak şunları aktarmıştır: "Ama güler yüzlü hayâller, birkaç ay sonra bastırın görülmemiş bir kışla yerlerini kara düşüncelere bırakmışlardı. O mini mini enerjik müvezzî çocuklar artık matbaaya gelmez olmuşlardı. Peyami Safa bu ilk denemeyi her anlatışında çocukların gelemeyiş sebeplerine, gazetenin elden çıkmasından daha çok üzülür ve mahzun bir yüzle: -Çünkü çocukların bazısının ayağında partal bir ayakkabı çoğunun ise sadece çıplak ayakları vardı. Çocuklar soğuğa dayanamadılar." Bürün, a.g.e., s. 97.

14 Mesul müdür olarak görünen Şükrü isminin Türk matbuatında Ahmet Şükrü Esmer olması muhtemel olmakla beraber basın âleminde ismi bilinmeyen bir şahsa ait olması da o kadar muhtemeldir. Kaynaklarda buna dair herhangi bir kayda rastlanamamıştır.

15 112. Sayıdan itibaren mesul müdür Behçet Kâmi olarak görünmeye başlamıştır. Vecdi Bürün, Peyami Safa'ya dair anılarını kaleme aldığı eserinde bu ismin amcasının oğlu olduğunu aktarmaktadır. A.g.e., s. 96.

Gazetenin üst orta kısmında ismi Osmanlıca el yazısı ile “Yirminci Asır” olarak yer almış, Osmanlıca “mim” harfinden sonra küre şeklinde bir dünya haritası şekli kullanılmıştır. Dünya haritasının ardından “inci” eki devam ettirilmiştir (bkz: Görsel 1).

Görsel 1. Yirminci Asır Gazetesi 38. Sayı 1. Sayfa

Gazeteye ilişkin temel bilgiler sağ üst köşede gazetenin isminin sağ tarafında yer almıştır. Burada ilk olarak Rumi ve Miladî takvim, onun hemen altında ise Hicrî takvim bilgisi belirtilmiştir. Ardından “Birinci Sene” ifadesinden hemen sonra gazetenin kaçınıcı sayısı olduğu “numara” ifadesiyle bildirilmiştir. Bunlardan sonra yer alan bilgiler ise şu şekildedir: “İdarehanesi: Nuruosmaniye’de Daire-i Mahsus. Telgraf Numarası: 547. Telgraf: İstanbul “Asır”.”

Gazetenin fiyatı, sol üst köşede şu ifadelerle duyurulmuştur: “Nüshası her yerde 2 kuruş”. Abonelik şartları ise sol köşede şu şekilde belirlenmiştir: “Memalik-i Osmaniye İçin Senelik 680, Altı Aylık 370, Üç Aylık 240 Kuruş. Memalik-i Ecnebiye İçin Senelik 820, Altı Aylık 440, Üç Aylık 400 Kuruş.”

Yirminci Asır gazetesinin toplamda kaç sayı neşredildiği bilinmemekle birlikte 1919 yılı ile sınırlı kaldığı söylenebilir. Zira arşiv taramaları 130. sayıdan ileri gitmemekte; ikincil kaynaklarda da bu hususa dair bir bilgiye erişilememektedir. “Yirminci Asrın İlavesi” başlığı altında arşiv taraması sonucunda toplam 6 sayı, 4 sayfa olarak yayınlanmıştır. Çalışma kapsamı bunlardan yalnızca üçüne ulaşılmış olup künye bilgileri aşağıdaki gibidir:

Tablo 1. *Yirminci Asrın İlavesine İlişkin Künye Bilgileri*

Tarih (Miladi)	Sayı	Muhteva
10 Ekim 1919	4 Numara	Şiir, Hikâye, Sohbet
11 Ekim 1919	5 Numara	Spor Yazısı, Hikâye
14 Ekim 1919	6 Numara	Makale (İnceleme), Hikâye

Gazetenin kuruluşuna ön ayak olan Doktor Abdullah Cevdet'in imzasız yazılarının yanında gazeteye Peyami Safa, Server Ziya, Orhan Seyfi Orhon, Halil Nihat Boztepe, Kenan Hayreddin, Adnan Kâmi, Hamiyet Kâmi, M. Selahattin, Ahmet Refet, Ali Şerafettin, Hamide Melih isimlerinin imza attığı görülmektedir. Bu yazarlar arasında Server Ziya, Adnan Kâmi ve Hamiyet Kâmi, kuvvetle muhtemel Peyami Safa'nın ve Behçet Kâmi'nin kullandığı müstear isimlerdir. Gazetede Peyami Safa dışındaki muharrirlerin yazı sürekliliği bulunmamaktadır.

Gazetenin başyazıları imzasız yayımlanmıştır. Damat Ferit Paşa kabinesinin iktidarda olduğu süreçte yazıların bir kısmı sansüre uğradığı için bu şekilde bir yol izlenmiş olabilir. Fakat yazıların içeriğinden başyazıları Peyami Safa, Abdullah Cevdet ve Halil Nihat Boztepe'nin kaleme almış olabileceği muhtemeldir. Zira Batılılaşma düşüncesini temsil eden yazılar Doktor Abdullah Cevdet, mizahî yazılar Halil Nihat Boztepe, gündemi tahlil eden makale ve fıkralar Peyami Safa tarafından kaleme alınmış gibidir.

Yayın hayatının büyük bir bölümünde 2 sayfa olarak neşredilen *Yirminci Asır* gazetesinin ilk sayfası gündeme ilişkin haberlere, başyazıya, dünya siyasetini ilgilendiren haberlere ayrılmıştır. İkinci sayfada ise "Dahil-i Şüyun" başlığı altında iç haberlere; "Son Haberler" başlığı altında memleket içinde veya dışında gerçekleşen ve önem arz eden son gelişmelere ; "Asrın Hikâyeleri" başlığı altında kısa hikâyelere; ilan, reklam ve duyurulara yer verilmiştir.

2. Mütareke Devri İstanbul Matbuatında Yirminci Asır Gazetesi

Peyami Safa, *Türk İnkılabına Bakışlar* isimli eserinde Cumhuriyet inkılabının temeli olarak gördüğü Türk milliyetçiliğinin kuşatıcı rolüne dikkat çekmiştir. Bu dönemde dinî mefhumlar, İslâmcı düşünceden ziyade millî duyguları ve bilinci harekete geçiren ortak ahlaki bir bağ olmuş, "Millî Mücadele", "millî hareket", "millî zafer", "Büyük Millet Meclisi" gibi kavramlar ise millete ait olmanın yanı sıra milliyet fikrinin önemini ifade etmiştir.¹⁶ II. Meşrutiyet ile uyanmaya başlayan ve Mütareke devrinde artık belirli bir olgunluğa ulaşan milliyetçilik düşüncesi devrin aydınlarına, oradan da basına etki etmeyi başarmıştır. Dolayısıyla Mütareke devri ve Millî Mücadele dönemi basınında bu etkinin izleri açıkça görülür. Nitekim Millî Mücadele'yi destekleyen gazetelerin muhtevasında, Peyami Safa ve diğer Cumhuriyet devri yazarlarında

¹⁶ Peyami Safa, *Türk İnkılabına Bakışlar*, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1988, ss. 49-50.

olduğu gibi Ziya Gökalp'in ciddi bir etkisi söz konusudur. *Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak* isimli eserinde yalnızca siyasî değil kültürel sahadaki rolüyle birlikte "millet", "milliyet", "milliyetçilik", "millî şuur" gibi kavramları tanımlamış ve tarihî önemi üzerinde önemli tahlil ve tespitlerde bulunmuştur.¹⁷ Malta sürgünü hariç tutulursa Millî Mücadele devri basınında da gazete ve dergilerde yazıları neşredilmiştir.

Mütareke devrinde İstanbul matbuatı, Osmanlı hükümetinin yanı sıra işgal kuvvetlerinin de baskısı altında kalmıştır. Bu devrede gazetecilik faaliyeti sansür yüzünden "cesur ve bilinçli" bir şekilde gerçekleştirilememiştir. Millî Mücadele hareketini İstanbul basını içinde destekleyen gazeteler, güçlükle neşriyata devam edebilmişlerdir.¹⁸ Bunlardan *Vakit*, *Tasvir*, *Güleryüz*, *İkdam* gibi gazeteler hem azınlık basınının Türk aleyhtarı yayınlarıyla hem de İttihat yanlıları ile mücadele etmiştir. *Vakit*¹⁹ ve *Tasvir* gazeteleri Millî Mücadele'ye muhtelif faaliyetleri ile fiilen destek olmuşlardır.²⁰

Bunların tam karşısında ise Millî Mücadele'ye ve önderi Mustafa Kemal Paşa'ya karşı olan yerli basın vardır. Millî Mücadele'ye karşı fikrî bir mücadele yürüten bu basını temsil eden gazeteler arasında *Alemdar*, *Peyam*, *Sabah*, *Peyam-ı Sabah* gazeteleri ve bu gazetelerdeki yazılarıyla Refik Halit Karay, Refi Cevat Ulunay ve Ali Kemal bulunmaktadır.²¹ Mütareke devrinden sonra Millî Mücadele karşıtı basın, İstanbul Hükümeti'nin yanında yer almış; fakat yukarıda ismi zikredilenlerle birlikte bir kısım basın ise Ankara Hükümeti'nin yanında yer almıştır. Dolayısıyla İstanbul matbuatı Millî Mücadele zaferle sonuçlanana kadar iki karşıt grubun temsil edildiği bir alan olmuştur.

Yirminci Asır gazetesinin genel yayın politikası, kültürel bir milliyetçilik ve batıcılık fikirlerinin terkibi şeklinde özetlenebilir. Sansürün olmadığı devrede Anadolu'da yürütülen Millî Mücadele'ye destek vermiş, meselelere millî bir gözle bakmıştır. Meşrutiyet idaresinin ıslahı, adalet, demokrasi, denetleme gibi mefhumları Batılı devletlerdeki örnekleriyle mukayese etmesi ise batılılaşma/modernleşme taraftarı bir tutum içinde olduğunu göstermektedir. Kuvvetler ayrılığının önemi, meşrutiyetin daha liberal bir politika gözetilerek işletilmesi, seçimlerin önemi, kadınların iş/sosyal hayattaki varlığının artması gerekliliği gibi konuları gündeme getirmiştir. Türkiye'nin istikbal ve istiklâlinin muhafaza edilmesi ve kaderinin başka ülkelerce belirlenmemesi için Anadolu hareketini desteklemenin millî bir gereklilik olduğu kanaatini yansıtmıştır.

17 Ziya Gökalp, *Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006.

18 M. Nuri İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, 5. Baskı, Der Yayınevi, İstanbul, 2005 s. 337.

19 *Vakit* Millî Mücadele devrinde başlattığı milliyetçi ve Atatürkçü yayın anlayışını fiilen yayınlarını sona erdirdiği 1959 yılına kadar devam ettirmiştir. Us kardeşlerin Atatürk'e olan bağlılıkları, yalnızca gazeteci olarak değil aynı zamanda siyasî sahada milletvekili olarak verdikleri katkılarla da bir ömür sürmüştür. Ömer Faruk Yücel, *Vakit Gazetesi (1917-1959)*, Akademisyen Kitabevi, Ankara, 2022.

20 Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2006, s. 116.

21 *Millî Mücadelede Yerli ve Yabancı Basın*, Der. İhsan Ilgar, Kervan Yayınları, b.y.y., 1973, s. 5.

II. Meşrutiyet devrinin etkili isimlerinden olan Abdullah Cevdet'in²² de *Yirminci Asır* gazetesinin Batıcı cephesi üzerinde tesirli olduğu görülmektedir. Nitekim gazetenin en önemli yazarı konumunda olan Peyami Safa'nın, gençlik yıllarında Abdullah Cevdet'ten etkilendiği ilk yazılarına, özellikle bu gazetede kaleme aldığı hikâyelere yansımıştır. Kadın-erkek ilişkileri yalnızca ahlaki sonuçları bakımından işlenmez; hayatın içinde yer aldığı şekilleriyle anlatılmaya çalışılmıştır, ki daha sonraki eserlerinde de yazar, bu konuları işlemeye devam etmiştir. Safa'nın ilk hikâyelerinde tereddüt havası hâkimdir. Yalnızca muhtelif gelenekler değil elit tabaka içinde görülen ahlaki çöküntü de tenkit edilmiştir.²³

Sonuç olarak mütareke devri İstanbul matbuatında *Yirminci Asır* gazetesi, devrin hükümetine muhalif, Millî Mücadele'yi destekleyen, batı değerlerini gündemde tutmaya çalışan bir yaygın politikası benimsemiştir.

3. Siyasî, Sosyal ve İktisadî Meselelere Bakışı

Yirminci Asır gazetesinin muhtevasının önemli bir kısmı siyasî, iktisadî ve sosyal meselelere ayrılmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra Osmanlı Devleti'nin varlığı, istikbali ve kaderi gazetenin en önemli konusu olmuştur. Paris'te gerçekleştirilen sulh görüşmelerinin Osmanlı Devleti'nin lehine bir gelişme gösterememiş olması ve konunun sürekli uzaması gazete tarafından tenkit edilmiştir.

Gazetenin ele aldığı ikinci önemli konu ise Türkiye'nin istikbal ve istiklalidir. Bu çerçevede liberal demokratik bir yönetim şeklinin olumlu taraflarının gündemde tutulmaya çalışıldığı görülmektedir. Ayrıca Millî Mücadele'nin önemini vurgulayan haber ve yazılar da yine bu çerçevede değerlendirilebilir.

Üçüncü önemli mesele, Türkiye'nin içinde bulunduğu iktisadî vaziyettir, ki bu hususta ihtikâr, fiyat artışları, gelir dağılımında eşitsizlik gibi ekonomiyi ve sosyal yaşamı tehdit eden bir dizi meselenin ele alındığı görülmektedir. Bu meseleleri ele alan yazılarda hükümete muhalif bir tutum içindedir.

Dördüncüsü ise daha çok sosyal nitelikli konulardır. Kadınların sosyal hayattaki yeri, daha adil ve eşit bir yönetim biçimi, maarif sistemindeki

22 Abdullah Cevdet, II. Meşrutiyet devrinde "kendini tamamen fikir ve edebiyat hayatına vermiş" bir fikir adamıdır. Tıbbiye'de iken tanıştığı İbrahim Temo'nun tesiriyle İttihat ve Terakki'nin kuruluşunda yer almıştır. Hürriyet ve insanlık fikirlerini aktiren eserleri ile bilinir. Sosyal reformlara dair düşüncelerinin önemli bir kısmında Fransız düşünür Gustave Le Bon'u takip etmiştir. Cumhuriyet'ten önce Latin harflerini kullanarak milletlerarası ölçü birimini tavsiye etmesi, şapka kullanması, gençler üzerinde tesir etmiştir. Uzun yıllar neşrettiği *İçtihad* mecmuasında klasik eserleri çevirerek önemli bir girişimde bulunmuştur. Geleneklere muhalif fikirleri sebebiyle tenkit edilmiştir. Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013, ss. 350-365.

23 Beşir Ayvazoğlu, *Peyami: Hayatı Sanatı Felsefesi Dramı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1998, ss. 71-75.

aksaklıklar, ahlak gibi konular, yine daha çok eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmiş ve çağdaş dünyanın -Batıcı ve modern bir görüşün- ideal olarak tercih edildiği ön plana çıkmaktadır.

3.1. Sulh Belirsizliği ve Türkiye'nin Mukadderatı

Mütareke dönemi, Osmanlı Devleti'nin çöküşü, millî kurtuluş hareketinin filizlendiği bir döneme tekabül etmektedir. Bu devrede özellikle İstanbul basını, sansür altında yayın hayatına devam etmekteydi. Bununla birlikte basın içinde yer alan bazı gazete ve dergiler II. Meşrutiyet ile uyanmaya başlayan millî bilinci temsil etmeye çalışmışlardır. Yirminci Asır gazetesinin de yayın politikasıyla millî bir tavır içerisinde olduğu görülmektedir.

Yirminci Asır, Mütareke döneminde İstanbul matbuatı içinde olduğu hâlde manda yönetimi, sulh belirsizliği, tam istiklâlin önemi gibi hususlardaki içeriğiyle Millî Mücadele hareketinin fikrî zeminiyle müşterek noktalarda birleşmiştir. 25 Ağustos 1919'da 57. Sayıda başyazı sütununda yayımlanan "Trakya Davası Temadi Ediyor" başlıklı yazıda özellikle Doğu Trakya bölgesinin çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu vurgulanmış ve hem demografik olarak hem de tarihî olarak bu bölgenin Türklere bağlı olduğu belirtilmiştir. Venizelos'un Trakya'nın tamamını istediğine dair gelen haberleri eleştiren yazı, bu bölgenin özellikle Doğu bölgelerinin Türkiye'de olduğu, ayrıca bir kısım Trakya toprağının da Bulgarlara ait olduğu, dolayısıyla Yunanistan'ın söz konusu talebinin haksız olduğu hatırlatılmıştır.²⁴ Nitekim Millî Mücadele'nin sonunda imzalanan Lozan Antlaşması ile de bu bölge Türkiye'ye verilmiştir. İmzasız yayımlanan başyazının şu bölümü bu hususu açıklar:

*"Şimdi gelen telgraflardan anlaşılacak üzere "Venizelos" Trakya'yı baştan başa talep etmiştir. Trakya'nın tamamıyla Yunanistan'a terki ise Bulgaristan'ı Adalar denizinden ayırmak demektir. Bu öyle büyük ve iktisadî bir felakettir ki Bulgaristan'ı hemen hemen hiçe indirir. Vaki "Venizelos" Bulgaristan'ın Karadeniz'deki limanlarından istifade edeceğini söylüyorsa da aradaki fark pek azımdır"*²⁵

Gazetenin 65. Sayısındaki "Hakkımızdaki Kararlar Verilmek Üzere" başlıklı yazı, sulh konferansında Türkiye hakkında yakın bir zamanda verilmesi beklenen muhtemel kararları konu edinmektedir. Amerika Tahkik Komisyonu'nun İstanbul ve Suriye'deki incelemelerini tamamlayarak Paris'e döndüğü belirtilen yazıda Amerika'nın Türkiye'nin istikbali ile ilgili görüşlerinin sulh konferansının seyrini değiştireceği ifade edilmiştir. Yazar, Avrupa kamuoyunun Türkiye hakkında olumlu görüşler sunacağına ve kararların Türkiye lehine olacağına inandığını ifade ederek bu hususta şunları söylemiştir²⁶:

²⁴ *Yirminci Asır*, 25 Ağustos 1919, S.57, s. 1.

²⁵ *A.g.y.*, s. 1.

²⁶ *Yirminci Asır*, 2 Eylül 1919, S.65, s. 1.

"Mütarekeden beri biz Avrupa efkâr-ı umumiyesi ve gazeteleri önünde muhtelif safhalar geçirdik. Mütarekenin ilk günlerinde şiddetle aleyhimize mevcut olan cereyan sonra bir tehavüle (değişime) uğramıştır. Birkaç hafta evvele gelinceye kadar yine aleyhimize dönen bu cereyan şimdi yavaş yavaş tekrar değişmiştir. Türkiye'nin mevcudiyeti, istiklali, Türk milletinin hakkı mevzu bahis oluyor."²⁷

Gazetenin yayın hayatı boyunca üzerinde durduğu en önemli siyasi konu sulh konferansı ve Türkiye'nin durumu olmuştur. 13 Eylül 1919 tarih ve 73 sayılı nüshada imzasız yayımlanan "Mukadderatımız" başlıklı yazı Türkiye'nin sulh konferansından beklentisini çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Yazıda Birinci Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılan Almanya, Avusturya ve Osmanlı Devleti'nin savaştan sonra karşılaştıkları durum tahlil edilmeye çalışılmıştır. Yazara göre Almanya, bu devletler arasında en şanslı olanıdır. Zira konferans neticesinde haklarında ciddi bir tazminat kararı çıkmasına rağmen devleti sarsacak başka bir yaptırım ile karşılaşmamıştır. Almanya, gerek ekonomisi gerek nüfusu gerekse millî duyguları ile söz konusu tazminatı ödeyebilecek ve toparlanabilecek bir vaziyettedir. Avusturya, Almanya'ya nazaran daha zor durumdadır. 50 milyon nüfuslu bir imparatorluktan 8 milyonluk ortalama bir Balkan devleti durumuna gerilemiştir. Toprak kayıpları ve nüfus kaybı ile karşılaşmıştır. Türkiye hakkında ise henüz bir karar çıkmamasına rağmen sözü edilen her iki devletten daha zor koşullar içindedir. Zira Balkanlarda pek çok toprak kaybetmiş, iktisadî yönden de olumsuz etkilenmiştir. Yazara göre sulh konferansının Türkiye hakkındaki kararı verirken ülkenin bu durumunu düşünmesi elzemdir. Özellikle Anadolu ve Doğu Trakya bölgesinin muhafaza edilmesi gerekir, ki bu bölgeler tarihî süreç içerisinde de Türklerin yoğun olarak hüküm sürdüğü yerlerdir.²⁸ Bu düşünceler, Millî Mücadele sürecinde "Misakı Millî" anlayışıyla önemli bir benzerlik göstermektedir. Türkiye, bunun gerekliliğini Anadolu mücadelesiyle zaten ortaya koymayı başarmıştır. Sonuç olarak yazıda Türklerin mukadderatı belirlenirken yüzyıllar içerisinde hüküm sürdüğü bu bölgelerin Türklerin lehine olacak şekilde düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Gazetenin 76. Sayısında yayımlanan "İki Dahi" başlıklı yazı Türkiye kamuoyunun ve özellikle İstanbul matbuatının Türkiye sulhu hakkında verilecek kararda gözlerini Batıya çevirdiğini göstermektedir. Yazıda İngiltere Başbakanı Lloyd George ile Fransa Başbakanı Georges Clemenceau Birinci Dünya Savaşı ve sonrasındaki siyasî faaliyetleriyle meşhur olmuş iki kahraman olarak tanıtılmıştır. George ve Clemenceau, kendi ülkeleri için önemli işlere imza

²⁷ Yazının bundan sonraki bölümü kesilerek sansürlenmiştir. Fakat yazının bütünü incelendiğinde ve kullanılan kelimelere bakıldığında yazarın ve gazetenin Türkiye için düşünülen manda modeline karşı olduğu ve bağımsızlığı talep ettiği rahatlıkla söylenebilir. "Türk milletinin hakkı", "Türk istiklali", "Türk mevcudiyeti" gibi ifadeler bunu gösterdiği gibi bu ifadelerden sonra metnin sansür edilmesi bu yöndeki fikrin Anadolu'daki Millî Mücadele ile bağlanmış olabileceğini de akla getirmektedir.

²⁸ *Yirminci Asır*, 13 Eylül 1919, S.73, s. 1.

atarak onları galip devletler arasına girmelerinde pay sahibi olmuşlardır. Yazıda İngiltere ve Fransa'nın kendileri arasındaki ilişkinin yanı sıra "Şark Mesaili" denilen yani doğu toplumları ve ülkelerinin kaderleri ile ilgili düşünceleri ve faaliyetlerinin de önemine değinilmiştir.²⁹

Aynı sayıda "Şarkın Sulhu" başlıklı haberde, sulh konferansının şark meselesini gündeme aldığı belirtilmiştir. Konferansta öncelikle Trakya hududunun ardından Şark-ı Karıb (Yakındoğu) bölgesinin konuşulduğu, Türkiye'nin ise daha sonra müstakil olarak ele alınacağı haber verilmiştir. Clemenceau ve George, İngiltere ve Fransa'nın şarktaki vaziyetleri ile ilgili fikirlerini beyan etmişlerdir. Türkiye'nin de bulunduğu bölgelerde hangi idarenin ilga edileceği veya hüküm süreceği meselesinden çok İngiltere ve Fransa'nın bölgedeki vaziyetlerinin belirlenmesi konuşulmuştur. Haberde Türkiye ile ilgili kararda Amerika'nın oyunun henüz netleşmemiş olduğu ve karar için onun beklendiği hatırlatılmıştır.³⁰ Aynı gün yayınlanan başyazıya paralel olarak bu haberde de şarkın ve genel olarak Türkiye'nin istiklal ve istikbalinin Batıya bağımlı olduğu ön plana çıkarılmıştır.

Gazetenin 82. Sayısında birinci sayfanın tam ortasında ve yarısını kaplayacak biçimde sulh konferansı ile ilgili mizahî bir karikatüre yer verilmiştir. Aslında bu karikatür *Yirminci Asır* gazetesinin sulh konferansı ile ilgili görüşünün tam karşılığıdır. Karikatürde bastonlu, kafasında papağana benzeyen bir kuşla güçlükle yürümeye çalışan, bir elinde belli belirsiz öten barış güvercini bulunan uzaktan bakınca şövalyeyi andıran yaşlı bir adam resmedilmiştir. Karşısında ise Osmanlı halkını temsil eden bir grup, barışı temsil eden kişiyi anlamaya çalışan gözlerle bakmaktadır. Karikatürün üstünde "Dünya Sulhu Nasıl Karşıladi?" yazmaktadır. Altında ise sulhu bekleyenlerin ağzından çıktığı belli olan şu ifadeler yer verilmiştir: "Biz de seni uzaktan ne dilber sanmıştık?"³¹ Kelime anlamının tam tersi anlamında kullanılan "dilber" kelimesi, gazetenin uzun zamandan beri beklenen sulhun beklentiyi karşılamadığını anlatmak için kullandığı mecazî bir söz hüviyetindedir.

Sulh talebinin en yoğun olduğu dönemlerden biri de Bulgarların sulh konferansının neticeye kavuştuğu tarih olmuştur. Türkiye'nin 8 aylık müzakere süreci, henüz sonuçlanmadığı hâlde diğer mağlup Avrupa ülkeleri barışa kavuşmuştur. Gazete Türklerin sona bırakılmasını her fırsatta tenkit etmiştir.³²

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra birçok müzakereye rağmen Türkiye ile ilgili bir sulh kararı uzunca bir süre çıkmamıştır. Ülkenin kaderini belirleyecek olan sulh konferansı ve kararları, gazetenin 87. sayısında manşet haberi şeklinde verilmiştir. Haberde bir asırdan uzun süredir devam eden "Şark Meselesi"nin her zaman Türklerin aleyhine sonuçlar doğurduğuna değinilmiştir. Birbirine

29 *Yirminci Asır*, 16 Eylül 1919, S.76, s. 1.

30 *Yirminci Asır*, 16 Eylül 1919, S.76, s. 1.

31 *Yirminci Asır*, 22 Eylül 1919, S.82, s. 1.

32 *Yirminci Asır*, 25 Eylül 1919, S.85, s. 1.

aykırı manda ve himaye çeşitlerinin Fransa ve diğer ülkelerin kabul edemeyeceği de ortada olduğu için mesele tereddütte kalmıştır.³³

Görsel 2. Sulh ve Onu Bekleyenleri Gösteren Karikatür

Yirminci Asır gazetesinin 12 Teşrinievvel 1919 tarih ve 101 numaralı nüshasında imzasız yayımlanan “Hazırlıklarımız” başlığını taşıyan başyazı, Türkiye’nin acil bir şekilde sulh anlaşmasına ihtiyacı olduğunu, Ali Rıza Paşa Kabinesi’nin göreve gelmesiyle birlikte sulh hazırlığı konusundaki engellerin ortadan kalktığını belirtmektedir. Yazıda Damat Ferit Paşa Kabinesi devrinde sulh ihtimalinin önündeki engellerden birinin İstanbul ile Anadolu arasındaki gerilim olduğu belirtilmiştir. Fakat yazarın tabiriyle bu “kördüğüm” Ali Rıza Paşa Kabinesi’nin gelmesiyle çözülmüştür. Bir başka konu ise konferansa gidecek heyetin seçimidir. Yazar, askerliğinin yanı sıra siyasetiyle de ön plana çıkan İzzet Paşa, Avrupa tarafından tanınan Mustafa Reşid Paşa ile Ahmet Rıza Bey’den oluşabilecek bir heyetin isabetli olacağı kanaatini paylaşmıştır. Muhtemel bir sulh daveti için hem temsilci hem de şartların hazırlanması gerektiği vurgulanmıştır.³⁴

33 *Yirminci Asır*, 28 Eylül 1919, S.87, s. 1.

34 *Yirminci Asır*, 12 Teşrinievvel (Ekim) 1919, S.101, s. 1.

Mütarekenin üzerinden bir yıl geçmiş ve Osmanlı Devleti'nin mukadderatı henüz belirlenmemiştir. Sulh konferansının mağlup devletlerle ilgili kararları art arda açıklanırken Türkiye ile ilgili herhangi bir sonuç çıkmamıştır. Mandater yönetim, Ortadoğu'nun durumu, Batı Anadolu'nun işgal edilmesi gibi siyasî ve askerî meselelerin üst üste gelmesi vaziyeti içinden çıkılması çok daha güç bir duruma sürüklemiştir. *Yirminci Asır* gazetesine yansıyan haber ve yazıların yoğunlaştığı konular da daha çok bu çerçevede olmuştur. Bağımsızlıktan ödün vermeden, en az kayıpla sulh kapısının açılması bir an önce halledilmesi gereken millî bir mesele şeklinde ele alınmıştır.

3.2. İktisadî Buhranın Sebepleri ve Neticeleri Üzerine

Yirminci Asır gazetesinin içeriğinde ele alınan ikinci ana mesele iktisadî buhran olmuştur. Osmanlı Devleti'nin II. Meşrutiyet'ten sonra Balkan Harbi ile başlayan I. Dünya Savaşı ile artan iktisadî sıkıntıları Mütareke devrinde de devam etmiştir. Mütareke kabineleri özellikle İstanbul'da harpten olumsuz yönde etkilenenlere iâşe temin etmek için muhtelif düzenlemelere imza atmıştır. Ekmek gibi en temel ihtiyaç malzemelerine bile ulaşamayan halkın sıkıntısını gidermek ise esas hedeftir.³⁵ İhtikâr, fiyat artışları, harp zenginleri, maaşlarda eşitsizlik³⁶ gibi konular iktisadî buhranın neticeleri olarak ele alınmıştır. Gazete, iktisadî buhranda sosyal eşitsizliğin oynadığı rolü ön plana çıkararak muhalif bir tutum sergilemiştir.

Yirminci Asır gazetesine göre ekonomik buhranın en önemli sebebi asayiş güvenliğidir. İkincisi ise posta ve telgraf hizmetlerinin tam ve doğru bir şekilde gerçekleştirilememesidir. Merkez-taşra arasında iletişimi sağlayan posta-telgraf hizmeti aynı zamanda ticarî faaliyetlerin de en önemli vasıtası olarak gösterilmiştir. Maliyenin vazifesinin yalnızca maaş olmadığı belirtilen yazıda eşkıyaların ve çetelerin mali yapıya zarar verdiği, bu yüzden güvenliğin birinci derecede önem arz ettiği vurgulanmıştır. Meşrutiyet idaresi, "hürriyet", "adalet" ve "müsavat" (eşitlik) vaat ettiği hâlde bunlar tam anlamıyla sağlanamamış olduğu belirtilerek hükümeti tenkit etmiştir. Yazıda memleketin iktisadî durumunun ıslahı için fikir adamlarının görüşlerine ihtiyaç olduğu belirtilerek şu ifadelerle yer verilmiştir³⁷:

"Netice itibariyle memleketin siyaset-i dahiliyesinin maliye hazinesinde temerküz ettiği anlaşılıyor. Siyaset-i hariciyenin ise daima siyaset-i dahiliye ile ne derece alakadar bulunduğu malumdur. O hâlde memleketin bütün mütefekkirleri, iktisat

35 Necati Çavdar, "Mütareke Dönemi'nin İlk Aylarında İstanbul'da Ekmek Meselesi", *Belleten*, C.78, S.281, 2014, ss. 291-295.

36 Harbin sonunda iktisadî sıkıntılar birikmişti. Tevfik Paşa kabinesi, mütareke imzalandıktan sonra göreve gelince gündelik hayata zora sokan ekonomik sıkıntılarla mücadele etmeye çalışmıştır. Feridun Ergin, "Mütareke Kabineleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.7, S.21, 1991, ss. 395-396.

37 *Yirminci Asır*, 27 Ağustos 1919, S.59, s. 1.

yönü makalemizin mukaddimesinde bahsettiğimiz salahiyyetlar menbadan tereşşuh eden (kaynaktan sızan) mucibi inşirah (ferahlık sebebi) beyanata rağmen vaziyet-i maliyemizi düzeltmek için zihin yormalı, çare düşünmelidir."

Gazetenin 66. sayısında "Meclis-i İdare-i Vilayet" başlığı ile imzasız şekilde yayımlanan başyazı, memleketin iktisadî vaziyeti içinde memurların düştüğü durumu anlatmaktadır. Yazara göre memurlar harp öncesine göre önemli ölçüde fakirleşmiştir. Hatta bir kısmı öyle bir hâledir ki temel ihtiyaçlarını karşılayamazlar. Yazar, devletin buğday rayıcı üzerinden hesapladığı memur zamlarının yeterli olmadığını düşünmektedir. Buğday, vilayet meclislerinde yüksek bir fiyat ile kabul edilse bile yapılacak oran yeterli değildir. Zira burada esas alınması gereken ham bir maddeden ziyade ekmek gibi herkesin ihtiyacı durumda olan hazır bir ihtiyaç maddesidir. Çünkü ekmek için buğdayın işlenerek un hâline gelmesi, ulaşım maliyetleri de bulunan kömür ile pişirilmesi gerekir, ki bu da diğer maddelerin de en temel ihtiyaç malzemelerinde yer teşkil ettiğini gösterir. Özetle yazar, bir çözüm önerisi olarak memurlara maaşlarının altın ile ödenmesini, düşük maaşlı memurlara ise yüzde 25-50 arasında bir zam yapılması gerektiğini ifade etmiştir.³⁸

Gazetenin memleketin iktisadî durumu ile ilgili yazılarında "ihtikâr" önemli bir yer işgal eder. Meseleye yalnızca iktisadî değil sosyal bir açıdan da yaklaşmıştır. Mesela 69. Sayıda "İhtikârın Derecesi" ismiyle yayımlanan ve muhtemelen bir kısmı kesilerek verilen başyazıda hükümetin temel ihtiyaçların fiyatlarını fahiş fiyatlarla satmaya çalışanlara yönelik önlem almaya çalıştığını fakat ihtikârın yalnızca söz konusu ürünler üzerinde değil pek çok yere yayıldığını göstermektedir. Özellikle İstanbul'da artan lokanta fiyatlarına dikkat çekilmiş, dünyanın hiçbir yerinde lokantalarda bu kadar yüksek fiyatların olmadığı belirtilmiştir.³⁹ *Yirminci Asır* gazetesinin ihtikârla ilgili haberleri, memleketin önü alınamaz bir enflasyon sarmalı içine girdiğini göstermektedir. Her ne kadar savaş ve mütareke gibi olağanüstü dönemlerde mal ve hizmet arzının kısıtlanması iktisadî bozulmaya yol açsa da muhtelif tedbirler alınmadığı için söz konusu bozulmanın daha derinden yaşandığı vurgulanmıştır. İhtikâr, bir yandan haksız zenginlerin⁴⁰ türemesine yol açarken öte yandan memur-işçi ve çalışan kesimi daha da zor duruma düşürmektedir. Dolayısıyla gazete

38 *Yirminci Asır*, 3 Eylül 1919, S.66, s. 1.

39 *Yirminci Asır*, 9 Eylül 1919, S.69 s. 1.

40 Mali durumun düzeltilmesinde yine sosyal ve eşitlikçi bir yasa taslağının uygulanması gerektiğini belirten teklif niteliğinde yazılar neşredilmiştir. 60. sayısında başyazı sütununda "Harp Kazançları" başlıklı yazı, harp devrinde zenginleşen insanlardan alınması öngörülen ve eski Nafia Nazırı Ferid Bey tarafından teklif edilen "Harp Kazançları Vergisi" nin kanun olarak çıkmadığını hatırlatmıştır. Bu vergi, esasen fakir halkı koruyarak devletin gelirini artırmayı öngörmektedir. İmzasız şekilde yayımlanan yazıya göre devlet, gerekirse güç uygulamak suretiyle bu vergiyi tahsil etmelidir. Hele ki böyle bir dönemde hem eşitliği sağlayacak hem de mali dengeye destek olacak bu tip vergilerin toplanması önem arz etmektedir. *Yirminci Asır*, 28 Ağustos 1919, S.60, s. 1. *Yirminci Asır* gazetesi, bu yazısıyla halktan ve devletten yana bir tavır almış, ülkenin iktisadî kalkınmasının önemi üzerinde durmuştur.

tarafından sosyal bir çatışmanın da ortaya çıktığı gözler önüne serilmiş, bu suretle dolaylı yoldan siyasi eleştiride bulunulmuştur.

Yirminci Asır gazetesinin İstanbul matbuatı içinde mevcut hükümete karşı eleştirel bir yayın politikasını takip ettiğini gösteren bir başka vesika 74. sayının başyazı sütununda yayımlanan “Yine Pahalılık Zammı” isimli imzasız makaledir. Yazıda memurlara verilecek zammın Maliye Nezareti tarafından belirlenen Buğday Rayiç Cetveli’nin Vilayet İdare Meclisleri tarafından uygulanması meselesi tartışılmıştır. Yazara göre burada esas mesele, hükmün uygulanmasında usul ve dolayısıyla şekil karmaşasıdır. Memurların maddî durumlarında değişime sebep olabilecek önemli bir konu olan buğday fiyatının belirlenmesinde Maliye Nezareti’nin rayiç bedel belirleme keyfiyetini İdare Meclisi’ne bırakması çelişkili ve karmaşalı bir durumun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Yazar, memurları etkileyen rayiç bedelin hangi kriterlere göre belirlendiğini sorgulamakta ve şeklen yapılan hatayı tenkit etmektedir. Ayrıca yazısının sonunda yer alan şu ifadeler hükümeti yalnızca idarî değil iktisadî yönden de tenkit ettiğini göstermektedir: “...Bir daha karar vermeden evvel layıkıyla düşünmeli ve icap eden makamlardan mütalaalarını aldıktan sonra kararını mevki-i resmiye koymalıdır. Bizce meselenin esasından ziyade şeklinin ehemmiyeti vardır. Yoksa memurlar senelerden beri açlığa da alıştılar.”⁴¹

Yirminci Asır gazetesi, mütareke devrinin de özellikle iktisadî zorluklar bakımından dünya harbi kadar ağır geçtiği kanaatindedir. 78. Sayıdaki “Endişelerimiz” isimli başyazı, bu düşünceyi doğrulamaktadır. Yazı, Macaristan’ın sulha tabi olması için “hal-i muvazenet”, yani denge hâlinin – sükûnun- tesis edilmesi şartının Türkiye için de uygulanmasının istenebileceği endişesiyle başlamaktadır. Anadolu’da büyük bir kısmı mübalağa olan karışıklık haberleri, İtilaf devletlerince ve sulh konferansı tarafından bir şart olarak aranırsa mütarekenin devam etme tehlikesi doğabilir. Yazar, burada mütarekenin ve mevcut belirsizliğin en ağır sonucunun ekonomik çöküntü olduğunu ifade etmiştir. En büyük sıkıntının parasızlık olduğunu, bu yüzden de memleketin istikraza (borçlanmaya) mecbur olduğunu ifade eden yazara göre bunun temin edilebilmesinin ise öncelikle barış anlaşmasından geçtiğini vurgulamıştır.⁴² Burada da iktisadî bozukluğun kısır bir döngüye dönüştüğü üzerinde durulmuştur. Kalkınma ve refah için gerekli olan paranın ancak borçlanma ile mümkün olabileceği, bunun için ise barışın tesisinin gerektiği belirtilmiş; fakat sulh şartı olarak öne sürülebilecek muhtemel unsurların söz konusu süreci sürekli ertelediği ve iktisadî sıkıntıları derinleştirdiği anlatılmak istenmiştir.

41 *Yirminci Asır*, 14 Eylül 1919, S.74, s. 1.

42 *Yirminci Asır*, 18 Eylül 1919, S.78, s. 1.

3.3. Batılılaşma Ekseninde Sosyal Liberal Devlet İdeali ve Gelişmeye Giden Yol

Şükrü Hanioglu'nun da belirttiği üzere *Yirminci Asır* gazetesi üzerinde önemli bir etkisi bulunduğu aşikâr olan Doktor Abdullah Cevdet, imzasız neşrettiği yazılarda vicdan hürriyeti, sosyal devlet anlayışı, liberal demokratik – çoğulcu- toplum gibi konuları işlemiştir. *Yirminci Asır* gazetesinin muhtevasında önemli bir yer işgal eden bu konuların Batılı devletlere atıflar yapılarak aktarılması, gazetenin Batıcı, çağdaş siyasi bir konumlanma içinde olduğunu göstermektedir.

İktisadî meselelerin de temelinde sosyal devlet anlayışının yokluğu dolaylı anlatımlar yoluyla tenkit edilmiştir. 68. Sayısında başyazı sütununda yayımlanan “Mucirle Müstecir” başlıklı yazıda bir ev sahibi ile kiracı arasında geçen bir konuşmaya yer verilmiştir. Konuşma sırasında geçen pek çok ifade, yalnızca devrin hükümetini tenkit etmekle kalmıyor, o güne kadar çıkarılan kanunların vatandaşı koruyamadığına atfen adalet ve hak kavramlarının mağduriyeti gideremediği dolayısıyla temel hakların ve ihtiyaçların karşılanamadığı belirtilmektedir. Tek geliri kira olan ev sahibi, harp sırasında ve sonrasında oluşan fiyat yükselişleri ve ihtikâr dolayısıyla geçimini sağlayamayacak durumda kalmıştır. Karşısında ise İstanbul'daki yangınlar yüzünden konut ihtiyacının artması dolayısıyla kira artışını karşılayamayacak durumda olan memur bir kiracı vardır. Ev sahibi geçinemediği için kiraya zam yapmak istemekte; fakat kiracı zammın kendisinin ve ailesinin sokakta kalmakla eşdeğer olduğunu ifade etmektedir. Her iki kişi de mağdur durumdadır. Zira enflasyon sürekli arttığı için geçim sıkıntısı artmaktadır. Hem ev sahibi hem de kiracının ortak görüşleri ise hak ve adalet kavramları temelinde bir sorgulamaya gitmek olmuştur. Bu sorgulamada ön plana çıkan görüş ise şu şekilde açıklanabilir: Özellikle “harp zenginleri” olarak değerlendirilen kesim fiyatların yükselmesinde büyük rol oynamıştır. Hükümet bunun önünü alamadığı gibi artan fiyatlar karşısında temel ihtiyaçlarını karşılayamayan halk için herhangi bir düzenlemede bulunmamıştır. Yazının başında yazarın şu ifadeleri durumu özetler niteliktedir: “*Şu mükalemeye nazaran her iki tarafın da kendi nokta-i nazarına göre kendini haklı görmekte mazur olduğu tayin edecek ve hususi vaziyetleri nazar-ı dikkate almaksızın yapılan umumi kanunların hak ve adaletten daima inhıraf ettiği (saptığı) bir kere daima sabit olacaktır.*”⁴³ Yazı, pek çok çerçevede değerlendirilmeye müsaittir. Fakat devrin şartları göz önünde bulundurulduğunda yazar, memleketin vatandaştan yana bir sosyal devlet anlayışını işletecek genel kaideleri ihtiva eden kanunlardan mahrum olduğuna dikkat çekmeye çalışmıştır.

43 *Yirminci Asır*, 5 Eylül 1919, S.68, s. 1.

Gazetenin 77. Sayısında imzasız yayımlanan “İdare Çarhı” başlıklı yazı, devletlerin yasama-yürütme-yargı esasına dayanan bir döngü ile hareket ettiği üzerinde durmaktadır. Yazar Türkiye’de bu süreci üç kavram ile açıklamaktadır: (1) kuvve-i teşriye, (2) kuvve-i icraaiye, (3) kuvve-i adliye. Hükümet kuvve-i teşriye, yani kanun koyma kuvvetini elinde bulunduran mebusan ve ayandan; kuvvet-i icraaiye, meclis-i vükelâ da denilen bakanlar kurulundan; kuvve-i adliye ise Kanun-i Esasî’ye istinat eden kanun uygulayıcıları yani mahkemeler yoluyla denetim gücü olmak üzere üç ana kuruldun teşkil etmektedir. Yazara göre söz konusu idare sisteminin muhtelif sıkıntıları vardır. Bunlardan en önemlisi kuvve-i teşriye içinden seçilen kuvve-i icraaiyye, yani bakanlar kurulunun kendi kendini teftiş ve kendi hakkında hüküm verebilmesi sorunudur, ki bu her iki kuvvet arasında doğabilecek ihtilaflar hakkında verilecek hükümler konusunu da gündeme getirir. Yazar, bazılarının bu hususta ilmiyeye danışılıp öyle karar verilebileceğinin ifade edildiğini fakat bunun Kanun-i Esasî’de yerinin olmadığını belirtir.⁴⁴

Yazının en dikkat çeken noktası ise yasama-yürütme-yargı kuvvetlerinin ayrı ayrı ellerde toplanması gerektiğinin ifade edilmesidir.⁴⁵ Yazar, denetimin daha faydalı olabilmesi için genellikle cumhuriyet rejimlerinde uygulanan bu temel kaideyi vurgulamıştır; fakat daha sonra yazı kesilmiştir.

İdarenin tatbikine yönelik bir başka önemli yazı 80. sayıda neşredilmiştir. Yazar, medeni memleketlerde kamu düzeninin sağlanması ve korunması, bireylerin hakları ve eşitliği için “kanun” kavramının önemli olduğunu belirtmektedir. Yazıda “kanun”, insan bedeninin uzuvlarına benzetilmektedir. Bu yönüyle uzviyetçi sosyolojinin izlerini taşıyan yazıda nasıl ki bedenin içinde ve dışında işlev gören her uzuv birbirinden farklı bölgeleri düzenlemeye ve idareye yarıyorsa toplumun ihtiyaçlarından doğan kanunlar da toplumu ve insanları korumaya, onlara belli kurallar çerçevesinde güvenlik teminatı sağlamaya yaradığı belirtilmiştir. İnsan tarafından yapılan kanunlar, insanların eğitim ve tecrübesinin seviyesiyle doğru orantılıdır.⁴⁶ Yazıda bir suçun işlenmesinin önüne geçilmesi için kanunların medeni milletlerde önemli görevler gerçekleştirdiği belirtilmiş fakat kanunun uygulamasında idarî olarak görevlendirilmiş kişilerin rolünün de bir o kadar önemli olduğuna dikkat çekilmiştir.

Yirminci Asır gazetesi, 85. Sayısında “Hükümet-i Avam” başlığı altında neşrettiği başyazı ile demokrasi mefhumunun halkın genelini ilgilendirecek kararlarda önemli işlevler görmesi gerektiği düşüncesini aktarmıştır. “Ara-yı umumiye” kavramı, demokrasilerde referanduma karşılık gelen ve halkın savaş gibi büyük olaylarda kendi kararını vermesi için oyuna başvurulması anlamına gelmektedir. Yazar, bu yazısında Türkiye’nin ve milletin I. Dünya Savaşı’nda ve sonrasında büyük felaketlere uğradığını belirtmiş ve devrin

44 *Yirminci Asır*, 17 Eylül 1919, S.77, s. 1.

45 *A.g.y.*, s. 1.

46 *Yirminci Asır*, 20 Eylül 1919, S.80, s. 1.

yönetimini bu yönüyle tenkit etmiştir.⁴⁷ Gazetenin istediği referandum usulü, meşruti yönetimlerde uygulanmamaktadır. Daha önce yasama-yürütme-yargı erklerinin ayrılması gerektiğini belirten yazının üzerine böyle bir yazıya yer verilmesi liberal demokrasi yanlısı bir tutum içinde olduğunu göstermektedir.

Gazetenin 88. Sayısındaki “Hürriyet-i Vicdan” isimli başmakale, sansür uygulamasına bir tepki olarak okunabileceği gibi son yazılarda artan “demokrasi” “istiklâl” ve “hürriyet” gibi özgürlükçü ve liberal söylemin devamı niteliği şeklinde de değerlendirilebilir. Zira söz konusu yazıda herkesin aynı düşünceye veya inanca sahip olmadığına dikkat çekilerek farklı düşüncelerin hor görülmemesi gerektiği fikrine yer verilmiştir. Devir ve şartlar değiştikçe insanların fikirleri de değişebilir. Fikrin değişmesi, onun ifade edilemeyeceği anlamına gelmemeli, genç nesiller bu farklı inanç/düşünce yapısına tahammül edebilecek bir anlayış ile yetiştirilmelidir. Vicdan hürriyeti ve yazıda dolaylı olarak anlatılan ifade hürriyeti, Cumhuriyet’in ve liberal demokrasilerin önemini daha da ortaya çıkarmıştır.⁴⁸

Gazetenin modernleşme çerçevesinde ele aldığı bir başka konu ise eğitim üzerine olmuştur. Osmanlı Devleti’nin son döneminde başlayan ve uzun süredir tartışma konusu olan “maarif meselesi” *Yirminci Asır* gazetesinde de kendine yer bulmuştur. 89. Sayıda yayımlanan “Tahsil Meselesi” isimli başyazı “umumî felaketlerimizin esbabı araştırıldıkça karşımıza hepsini cami bir sebep çıkardı: cehalet” cümlesiyle söze başlanmış ve eğitim, gelişme (terakki) sahasının belki en önemli noktası olarak gösterilmiştir. Yazıda yalnızca büyük devletlerin değil aynı zamanda Osmanlı ile aynı kaderi paylaşan diğer milletlerin bile ziraat, sanat ve ticaret sahasında kendilerine yetebilecek seviyeye geldikleri, eğitim sahasında da daha iyi oldukları özeleştirisi yapılmıştır. Yazara göre eğitimde geri kalınmasının en önemli sebebi maarif sahasındaki sistemsizliktir ve bu çok yönlüdür. Söz konusu yazıda Meşrutiyet’te eğitim zorunluluğunu öngören kararlar alınmış fakat bu seferde öğretmen ve okul meselesi ortaya çıkmıştır. Okul meselesi yabancı okulların kullanıma alınması, öğretmen meselesi ise askerlikten muaf tutmakla çözülmüştür. Bu sırada öğretmen fazlalığı oluşmuştur. Fakat önce harp ardından mütareke sürecinde okullar sahiplerine iade edilince pek çok öğrenci açıkta kalmıştır. Yine baştaki duruma dönmüştür. Yazar bu kısa incelemesinin sonucunda yönetimlerin veya başka bir deyişle maarifle ilgili karar alıcıların sistemli ve niteliği artırıcı tedbirler alması gerektiğini ifade etmiştir.⁴⁹

Yirminci Asır gazetesi, meşrutiyet idaresinin sağlam temeller ile yürütülmesi ve demokratik bir zeminde devletin idaresi için halk unsurunun önemine dikkat çekmiştir. 117. Sayıdaki “Devr-i İntibah” (Uyanış Devri) başlıklı yazıda devlet kurulduğundan bu yana halkın kendi mukadderatını başkalarına teslim ettiği vurgulanmıştır. Mebus heyetinin halk namına denetim işlevinin

47 *Yirminci Asır*, 25 Eylül 1919, S.85, s. 1.

48 *Yirminci Asır*, 29 Eylül 1919, S.88, s. 1.

49 *Yirminci Asır*, 30 Eylül 1919, S.89, s. 1.

hatırlatıldığı yazıda yürütmenin daha sağlıklı işleminde mebusların üzerine düşen role değinilmiştir. Nitekim yazarın belirlediği özellikleri haiz mebusların bu işlevi yerine getirerek demokratik bir zeminde meşrutî idareyi daha sağlıklı yürütebileceği görüşü hâkimdir. Yazar, bir mebusun hatiplik kabiliyeti, şahsî faydalardan ziyade millet faydasını gözetme, fırkacılık peşine düşmeme, huzur hakkı almama gibi özellikleri taşıması gerektiği kanaatindedir. Oy verecek vatandaşların bunlara dikkat etmesi gerektiğini ön plana çıkarmıştır.⁵⁰

3.4. Damat Ferit Paşa Kabinesi'nden Sonra: Millî Mücadeleye Tam Destek

Mütareke devrine hâkim olan sis dalgası, Damat Ferit Paşa hükümetinin basın üzerinde oluşturduğu denetim ve sansür sebebiyle içinden çıkılmaz bir hâl almıştır. Hele ki İstanbul matbuatı içinde aynı dönemlerde Anadolu'da başlayan Millî Mücadele hareketi ve öncüleriyle ilgili haber ve yazılar ya kesilerek ve çoğu bağlamından/anlamından çıkarak neşredilmiş; ya da doğrudan sansüre uğramıştır. Damat Ferit Paşa kabinesinden sonra ise İstanbul basını üzerindeki baskı bir nebze de olsa rahatlamıştır. *Yirminci Asır* gazetesi, işte bu olaydan sonra Millî Mücadele'nin yanında olduğunu gösteren bir yayın politikasını tam anlamıyla ortaya koymaya başlamıştır.

Damat Ferid Paşa Kabinesinin istifasından sonra kurulan yeni kabine heyetinin Anadolu ile temasa geçmesi gazetenin 93. Sayısının başmakalesinde "Büyük Bir Adım" başlığı ile verilmiştir. Yazar, bu yazısında özellikle gazetecilik mesleğinin halkı aydınlatmak olduğunu ve iktidara göre şekil almak suretiyle halkı yanlış bilgilendirmek olmadığını belirterek Türk basınına tenkit etmiştir. Damat Ferid Paşa Kabinesi faaliyette iken Anadolu'daki millî hareketi menfi şekilde gösteren gazeteler, yeni kabine sonrası fikirlerini hemen değiştirmiş, bununla da kalmamış kendilerinin görüşlerinde haklı olduğuna deliller arayarak sunmaya çalışmışlardır. Yazar, bu sebeple isim vermeden basın sahasındaki bu kişileri eleştirmiştir.⁵¹

Öte yandan yeni kabineden sonra gazetede yazıların sansür edilmesi ortadan kalkmış, Anadolu'ya yönelik haberler yavaş yavaş verilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla yeni kabinenin yalnızca Türkiye'nin istikbali ve varlığı için uğraşma gayretini olumlu bir gelişme olarak kaydetmiştir.⁵²

93. sayıda yayımlanan bir başka haber ise Millî Mücadele'nin başında olan Mustafa Kemal Paşa'ya yeni kabine sonrası rütbesinin tekrar geri verilip verilmeyeceği üzerinedir. Haberde Mustafa Kemal Paşa'nın başarılarından bahsedilmiş ve mütareke sonrasında askerlikten istifa ederek Anadolu'ya gidiş serüveni anlatılmıştır. Yazıda *Vakit* gazetesinden bir gazetecinin yeni

50 *Yirminci Asır*, 28 Teşrinievvel (Ekim), S.117, s. 1.

51 *Yirminci Asır*, 4 Teşrinievvel (Ekim) 1919, S.93, s. 1.

52 *A.g.y.*, s. 1.

kabine tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya rütbe iadesi yapılacağı ve bir Rum gazetesinde yer alan habere atfen yeni kabinenin millî teşkilat⁵³ ile müzakerelere başlayacağı bilgisi verilmiştir.⁵⁴

Yirminci Asır, İstanbul matbuatı içinde Millî Mücadele'yi destekleyen bir gazete olduğu kadar, mütarekeden sonraki süreçte barış sürecinin mutedil ve makul bir şekilde yürütülmesi gerektiği yönünde bir yayın politikası benimsemiştir. Bunun en açık delili ise Damat Ferit Paşa'nın istifasının ardından neşredilen yazı ve haberlerde Anadolu hareketi ile merkezî hükümet, hatta padişah arasında herhangi bir anlaşmazlığın olmadığı, Anadolu millî hareketinin devletin askerî gücünün bir parçası olduğu ön plana çıkarılmıştır. Özellikle 96. Sayıda yer alan "Anadolu Harekât-ı Milliyesi Hakkında" başlıklı haberde Sultan Vahdettin'in Anadolu mücadelesinin İzmir işgalinden doğduğunu bildiği ve onu millî ordudan gördüğü belirtilmiş; fakat Ferit Paşa Kabinesi'nin Sultan'a giden telgraflara bile sansür uyguladığı için iletişim kurulamadığına dikkat çekilmiştir.⁵⁵ Haberdeki esas gaye, hükümet-Anadolu, padişah-Anadolu arasında mesele olmadığı, Türkiye'nin istikbali ve hürriyetinde her iki gücün muhakkak surette birleşmesi gerektiği düşüncesini okura sunmaktır.

Yirminci Asır gazetesi, 97. Sayısının manşetini çok geniş bir şekilde vermiştir. Söz konusu manşet haberde Mustafa Kemal Paşa'nın Padişaha şükran ve bağlılığını Kuva-yı Milliye adına bildirdiği mektup aynen yayımlanmıştır. Haberin geniş başlığı ve spotu ise gazetenin daha önce de belirtilen Anadolu-hükümet arasında tesis etmeye çalışılan terkibi ne ölçüde desteklediğini göstermesi bakımından son derece anlamlıdır.

Görsel 3. *Yirminci Asır* Gazetesinin 8 Teşrinievvel (Ekim) 1919 Tarihli Manşeti

53 Burada kullanılan teşkilat-ı milliyete terimi ile Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti yani Anadolu hareketi (Millî Mücadele) kast edilmeye çalışılmıştır.

54 *Yirminci Asır*, 4 Teşrinievvel (Ekim) 1919, S.93, s. 1.

55 *Yirminci Asır*, 7 Teşrinievvel (Ekim) 1919, S.96, s. 1.

Görsel 3'te de görüleceği üzere haber oldukça geniş bir başlık ve giriş ile verilmiştir. Haberin başlığı şu şekildedir: "Anadolu ve Rumeli "Kuva-yı Milliyesi" Namına Mustafa Kemal Paşa'nın Zat-ı Hazret-i Padişahiye Arziyyeyi Şükranı ve Millete Beyannamesi Kuva-yı Milliye'nin Hükümete Müzaheretini ve Devletimizin Vahdet-i Umumiyyesi Temin Edildi" Spotta ise şu ifadeler yer almaktadır: "Teşkilat-ı milliyenin hedef mesaisi vatanın her istihlasında temerküz ettiğinden firka ihtirasatından münezzeh asayiş ve sükûn-u tam içinde faaliyetine devam edecek ve devletin vahdet-i umumiyyesini temine çalışacağız."⁵⁶

Haberin içeriğinde ise Mustafa Kemal Paşa'nın Sultan Vahdettin'e mektubu ve millete beyannamesi yer almıştır. Spotta tırnak içinde verilen bölüm de beyannamenin bir parçasıdır. Esas hedefini millete istinat eden bir kurtuluş reçetesi olduğunu bildiren Mustafa Kemal Paşa, Anadolu ile hükümet arasındaki teması olumlu bulduğunu ve özellikle haberleşme sahasında önemli katkılar vereceğine dikkat çekmiş ve hükümete karşı olmadıklarını vurgulamıştır.⁵⁷

Gazetenin 9 Teşrinievvel (Ekim) 1919 tarih ve 98 numaralı nüshası Millî Mücadele hareketine dair olumlu bir tutum içerisinde olduğunu göstermektedir. Nitekim manşette yer alan "Mustafa Kemal Paşa Hükümet-i Seniyye İle "Teşkilat-ı Milliye" Arasında İtilaf-ı Tamın Husule Geldiğini Tebşir Ediyor" başlıklı manşet haber ile Millî Mücadele hareketinin geldiği noktayı ilan etmiş ve İstanbul hükümetinin Anadolu'daki millî teşkilat yani Millî Mücadele hareketi ile anlaşmasını müjdeli bir haber olarak vermiştir. Haberin başında Millî Mücadele'nin lideri "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Temsiliyesi Namına Mustafa Kemal Paşa" imzasıyla gönderilen telgrafın nakledildiği görülmektedir⁵⁸. Ardından konuyla ilgili haberin detaylarına yer verilmiştir. Detaylar içinde Kuvayı Milliye'nin merkezler arasında ücretsiz haberleşmesi Meclis heyeti tarafından kararlaştırılması dikkat çekicidir.⁵⁹ Bu husus İstanbul Hükümeti tarafından Anadolu hareketinin hukukî ve siyasi bir zeminde kabulünü göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Gazetenin 98. sayı ile beraber Anadolu hareketine destek olduğunu ortaya koyan bir başka vesika ise başyazı sütununda imzasız yayımlanan yazıdır. "Sabıkla La Hak ve Anadolu" başlığını taşıyan yazıda Damat Ferit Paşa hükümeti devrinde Anadolu'dan haber alınmadığı, Anadolu'nun son derece fena ve karışık bir durumda olduğuna dair söylentilerin hâkim olduğu belirtilmiştir. Yazar, Anadolu'da gerçekleşen Millî Mücadele hareketine dair her türlü haber

56 *Yirminci Asır*, 8 Teşrinievvel (Ekim) 1919, S.97, s. 1.

57 *A.g.y.*, s. 1.

58 Mustafa Kemal Atatürk tarafından gönderilen telgraf metninin gazetede yayımlanan kısmı şu şekildedir: "Hükümeti seniye ile amali milli arasında itilâfi tam hasıl olduğunu kemali memnuniyetle tebşir ederiz. Hükümet, teşkilâtı milliyemiz heyetleri beyrinde servis suretiyle kema fissabık telgraf muhaberatı icrasını kabul buyurmuştur. Binaenaleyh Ferit Paşa kabinesine karşı muhaberatı resmîyenin kat'ı hususunda telgrafhanelerce bizzarur ittihaz edilmiş olan tedabiri mania derhal refolunacaktır." *Yirminci Asır*, 9 Ekim 1919, S.98, s. 1.

59 *Yirminci Asır*, 9 Ekim 1919, S.98, s. 1.

ve bilginin tayy edilmek (kesilmek) suretiyle sansüre maruz bırakıldığını, bunun sorumlusunun da Damat Ferit Paşa hükümeti olduğunu belirtmiştir. Hükümet, Anadolu'daki gelişmeleri karışıklık olarak göstermekle bilerek veya bilmeyerek büyük bir hata yapmıştır. Çünkü ancak ölümü öldüren ve bağımsızlığı uğrunda her şeyini ortaya koyan milletler yaşamaya hak kazanır ve millet de bunu idrak etmiştir. Yazar, Mustafa Kemal Paşa'nın telgrafının İstanbul halkına ve bütün millete teselli verdiğini belirtmiş ve kabine değişimi sonrası muhaberatın serbestleşmesi, yazarın ifadesiyle Anadolu ile hükümet arasında bulandırılmaya çalışılan suların yeniden temizlenmeye başladığını göstermiştir.⁶⁰

103. sayıda gazetenin ilk sayfasından mizah içerikli bir karikatüre yer verilmiştir. Burada Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nı temsil eden kişiye "İtilaf-ı tamı şimdi kabul buyurmaz mısınız?" sorusu yöneltilmektedir. Koltuğun üstünde ayakta duran kişinin boynu bükülmüş ve kendisine soruyu yönelten gazeteciye/vatandaşa bakmaktadır. Söz konusu karikatürde Anadolu ile temas meselesine destek olması beklenen Hürriyet ve İtilaf partisinin tenkit edildiği görülmektedir.⁶¹

Görsel 4. *Hürriyet ve İtilaf Fırkasını Tenkit Eden Karikatür*

60 *Yirminci Asır*, 9 Ekim 1919, S.98, s. 1.

61 *Yirminci Asır*, 14 Teşrinievvel (Ekim), S.103, s. 1.

Yirminci Asır gazetesi, mütareke devrinde istikbali meçhul bir vaziyette bulunan ve 15. Yüzyıldan beri Türklerin en önemli şehri konumunda olan İstanbul'un hürriyeti ve güvenliğinin son dönemde Çanakkale Savaşı sayesinde edinildiğini belirtmiştir. Çünkü Çanakkale müdafaası olmasaydı boğazların güvenliği elden gidecek ve İstanbul tehlike altına girecekti. İmzasız çıkan bu yazıda yazar Rusya'nın yalnızca Doğu'da değil aynı zamanda İstanbul'da da hüküm sürebileceğine değinmiştir. Yazar, Kağıthane'de inşa edilen Hürriyet-i Ebediye tepesindeki anıtın Hürriyet ordusu adına yapıldığını hatırlatmış ve Çanakkale Savaşı'ndaki destanın ve oradaki kahramanların aynı kefeyle konulamayacağını belirtmiştir. "Hürriyet ordusunun şu muvaffakiyetiyle Çanakkale mücahitlerinin muvaffakiyeti arasında bir mukayese yapmak için nispet bulmaya imkân var mıdır?" sorusu ile ifade ettiği yazıda Hürriyet-i Ebediye tepesine karşılık "Çanakkale'de mermi, fişek ve bombalarla" yüzleşen Türk askerinin müdafaasının olduğu bir Mustafa Kemal tepesi olduğundan bahsetmiştir. Bu tepenin bir abidesi yoktur. Fakat manası çok daha büyüktür. Ayrıca İstanbul, yazara göre Fatih Sultan Mehmet'ten beri "abide-i ebediye" sıfatını haiz bir şehirdir.⁶² Mütarekenin belirsizliğinin devam ettiği böyle bir dönemde Anadolu ile İstanbul hükümeti arasında kurulan temasın da verdiği cesaret ve heyecanla kaleme alınan bu yazı, gazetenin Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti Başkanı olarak Millî Mücadele'nin başında bulunan Mustafa Kemal Paşa'nın Türk tarihinde oynadığı role dikkat çekmekte ve bu sayede Anadolu'daki harekete de millî bir meşruiyet zemini sağlamaktadır. Gazetenin bu tavrı Türkiye'nin sulh dairesine henüz alınmadığı bu dönemde millî vicdanı ve şuuru gündemde tutmaya çalıştığını göstermektedir.

4. Kültürel ve Edebî Hareketlilik

Yirminci Asır gazetesinin kültürel ve edebî içeriği az sayıda yayımlanan "Yirminci Asrın İlavesi" eklerinde ve gazetenin ikinci sayfasında neşredilen "Asrın Hikâyeleri" başlığı altındaki hikâyelerdir. Az da olsa gazetenin ilk sayfasında edebî mahfilde önem arz eden konu ve kişilere yer verilmiştir.

Yirminci Asrın İlavesi şiir, hikâye, inceleme, eleştiri yazı türlerinin yoğun olarak yer aldığı bir ektir. Günümüzün kültür-sanat eki şeklinde değerlendirilebilecek ilavede ayrıca günlük gazetede kendisine pek yer bulamayan spor haberleri ve spora dair yazılar, fikir yazıları, "Kadın Musahebesi" başlığı altında kadınlara ve hayata dair deneme ve sohbet türünde yazılara da yer verilmiştir. İlaveler, dikkatle incelendiğinde devrin güncel edebî gelişmelerini yakalamaya çalışmasının yanı sıra Türkiye'yi yakından ilgilendiren ve uzun zamandır tartışılan genel hususlara değindiği de söylenebilir.

62 *Yirminci Asır*, 16 Teşrinievvel (Ekim) 1919, S.105, s. 1.

4.1. "Asrın Hikâyeleri" Köşesi

Yirminci Asır gazetesinin Türk edebiyatına ve gazetecilik içinde edebî muhtevaya verdiği en büyük katkı çoğunluğu Peyami Safa tarafından kaleme alınan "Asrın Hikâyeleri" başlığı altındaki hikâyelerdir. Gazetenin ikinci sayfasında sağ köşede bulunan bu hikâyeler, Peyami Safa'nın basın ve edebiyat âlemi içerisinde tanınır olmasını sağladığı gibi birçoğunda devrin sosyal meselelerini işlediği de söylenebilir. "Asrın Hikâyeleri" künyesi aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 2. *Yirminci Asır Gazetesinde "Asrın Hikâyeleri" Başlıklı Hikâyelerin Künyesi*

Tarih	Sayı	Yazar	"Asrın Hikâyeleri" Başlığı Altındaki Hikâyeler
6 Ağustos 1919	38	Server Ziya	Baskın
18 Ağustos 1919	50	İmzasız	Aldığı İntikamın Kurbanı
22 Ağustos 1919	54	İmzasız	Bir Genç Kız Kalbinin Cürmü
23 Ağustos 1919	55	Server Ziya	Faidesiz İlaç
25 Ağustos 1919	57	İmzasız	Komiser Hüsnü Efendinin Sergüzeşterlerinden: Genç ve Acemi İken...
26 Ağustos 1919	58	İmzasız	Erkekler Bilmelidir Ki...
27 Ağustos 1919	59	İmzasız	Vicdanların Tahkimi
28 Ağustos 1919	60	İmzasız	Komiser Hüsnü Efendinin Sergüzeşterlerinden: Bir Keşiften Sonra...
30 Ağustos 1919	62	A.V.(Ayın-Vav)	Kürt Hüseyin...
31 Ağustos 1919	63	İmzasız	Cingâneler (Cingener) Cazibelidirler...
1 Eylül 1919	64	İmzasız	Kadın, Karyola ve Mezar
2 Eylül 1919	65	İmzasız	Genç Kızlarda Kalp
3 Eylül 1919	66	Kenan Hayreddin	Fındıkçı Meliha
4 Eylül 1919	67	İmzasız	Anafordan Sonra
5 Eylül 1919	68	Adnan Kâmi	Hanım Eli
9 Eylül 1919	69	İmzasız	Saat On Birde...
11 Eylül 1919	71	İmzasız	Lastik Top
12 Eylül 1919	72	İmzasız	Sarı Lekeler
13 Eylül 1919	73	İmzasız	Utanır Mıyız? Utanmaz Mıyız?
14 Eylül 1919	74	İmzasız	Zengin Koca
15 Eylül 1919	75	İmzasız	Ooh! Yeter Artık
16 Eylül 1919	76	Peyami Safa	Birçokları Gibi...
17 Eylül 1919	77	Peyami Safa	Acı Şeyler...
18 Eylül 1919	78	Peyami Safa	Bazı Kere Hayvanlaşırsınız
19 Eylül 1919	79	Peyami Safa	Unutmadık Değil Mi?
20 Eylül 1919	80	Peyami Safa	Kör Aşık
22 Eylül 1919	82	Peyami Safa	Papatyalar...
23 Eylül 1919	83	Peyami Safa	Mirzanın Aşkı
29 Eylül 1919	88	İmzasız	Gece Saat Dokuzdan Ona Kadar
2 Ekim 1919	91	Hamiyet Kâmi	Bir Lokma Ekmek
4 Ekim 1919	93	Peyami Safa	Kıskaç
8 Ekim 1919	97	M. Selahattin	İri, Kaba Saba Adam
10 Ekim 1919	99	Ali Şerafettin	İntikam
12 Ekim 1919	101	Marcel Proust (Tercüme)	Fedakârlık
13 Ekim 1919	102	Peyami Safa	Bu Mektubu Yazan Kim
16 Ekim 1919	105	Peyami Safa	Çirkin Aşk
17 Ekim 1919	106	Peyami Safa	Çılgın Bir Gecedan Sonra
28 Ekim 1919	117	Hamide Melih	Ana Aşkı...
29 Ekim 1919	118	Peyami Safa	Karın Ağrısı
20 Kasım 1919	130	Peyami Safa	Pasaklı Gülsüm

Tablo 2’den⁶³ de görüleceği üzere Peyami Safa, gazetesinin ilk sayılarında hikâyelerini imzasız veya müstear isimle yayımlamıştır.⁶⁴ İncelenen nüshalar içinde kendi ismiyle imza attığı ilk hikâyesinin 76 numarada ve 16 Eylül 1919 tarihinde neşredildiği görülmektedir. Bu tarihten sonraki nüshalarda bizzat kendi imzasıyla yayımlanan hikâyelerin sayısı çoğalmıştır.

Bu çalışma kapsamında Peyami Safa’nın edebî şahsiyeti üzerinde değerlendirme yapılmayacaktır. Bununla birlikte *Yirminci Asır* gazetesinde yayımladığı hikâyeler, sonraları basın hayatında takip ettiği yolu hazırlayan önemli bir adım olmuştur. Peyami Safa’nın genellikle Server Bedi müstear ismiyle kaleme aldığı macera ve polisiye temalı hikâye ve romanlarının meşhur Cingöz Recai karakterinden birtakım izler taşıyan “Komiser Hüsnü Efendi”, ilk kalem tecrübesi olarak *Yirminci Asır*’da yayımlanmıştır.

Peyami Safa, gazetede imzasız hikâyelerin de sahibidir. Edebiyatta ilk şöhretini kazandığı bu hikâyelerle ilgili olarak Cahit Sıtkı Tarancı’ya şunları söylemiştir: “On dokuz yaşında kardeşimin teşvikile, muallimlik ve memuriyet hayatından matbuata geçerek “Yirminci Asır” adlı bir akşam gazetesi çıkarmağa başladık. Orada, “Asrın Hikâyeleri” başlığı altında, ilk otuz tanesi imzasız ve tamamile halk için gazete hikâyeleri yazmağa başladım. Bu hikâyeler o zaman halk arasında beni hala hayrete düşüren bir muvaffakiyet kazandı. O zamanın genç edebiyatı beni teşvik ediyor, hikâyelerime imza atmama istiyordu.”⁶⁵

Beşir Ayvazoğlu ise “Asrın Hikâyeleri”ni şöyle değerlendirir: “...Asrın Hikâyeleri’nin hemen hepsinde, kadın erkek ilişkilerini ele almış olması dikkat çekicidir: Eşlerini aldatan kadınlar ve erkekler, kıskançlık, yasak aşk, metres hayatı, toy kızların ve delikanlıların maceraları, zaman zaman yoksulluk, hırsızlık, yankesicilik gibi suçlar ve suçlular...” Ayvazoğlu, Türkçüler ve İslâmcılar kadar Batıcıların da rahatsız olduğu ahlak çöküntüsünü ortaya koyduğunu ifade etmiştir.⁶⁶

Peyami Safa’nın işlediği konular hem devrinin sosyal ve iktisadî gerçekliğini ortaya koymakta hem de popüler konuları akıcı bir üslûp ile aktarmaktadır. Böylelikle hem okurun hoşça vakit geçirmesini sağlamış, hem de yaşadığı devrin sosyal hayatına ışık tutmuştur. Peyami Safa’nın hikâyeciliğinin önemli bir merhalesini oluşturan bu hikâyelerin *Yirminci Asır* gazetesinin kadının sosyal hayattaki yerini irdeleyen yönünü beslediğinin de altını çizmek gerekir.

63 *Asrın İlavesi* adı ile uzun hikâye şeklinde yayımlanan ve hepsi Peyami Safa imzası ile çıkan hikâyelerin künyesi ise şu şekildedir: 27 Eylül 1919 tarihli ilavede “Piç”; 30 Eylül 1919 tarihli ilavede “Yeşil Göz”; 7 Ekim 1919 tarihli ilavede “Çalmak Aşkı” başlıklı hikâyeleri yayımlanmıştır.

64 Peyami Safa’nın hikâyeleri için bkz: Peyami Safa, *Hikâyeler*, Haz. Halil Açıkgöz, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1980.

65 Cahit Sıtkı Tarancı, *Peyami Safa Hayatı ve Eserleri*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul, 1940, s. 4.

66 Ayvazoğlu, a.g.e., ss. 73-74.

4.2. Modernleşme Sürecinde Kadın ve Toplumdaki Yeri

Yirminci Asır gazetesi Batıcılık düşüncesi çerçevesinde “kadın” ve “kadının toplumdaki yeri” konularını modern kültürün önemli bir parçası olarak işlemiştir. Kadının sosyal hayatta, ticarî hayatta yer alması gerektiğine dair pek çok yazı ve haberin yayımlandığı görülmektedir. Medenî memleketlerin yanı sıra tarihten de örnekler verilerek kadının sosyal hayata katılmasının önemi üzerinde durulmuştur.

“Kadınların Hayata Atılmaları Elzemdir!” başlığı ile imzasız yayımlanan yazıda Batılılaşmanın sosyal bir yönü ele alınmıştır. Tanzimat’tan beri Türk modernleşmesi, muhtelif cephelerden eleştirilmiş, bazen hicvedilmiştir. Bunun esas sebebi modernleşmenin nasıl tatbik edileceği hususunda kararlı bir duruşun sergilenememiş olmasıdır. Özden ziyade görünüşün ön plana çıkarılması bugün de hâlen tartışılan bir konu olmuş ve bu çerçevede Batılılaşma ile gelen eski-yeni veya alaturka-alafranga gibi ikilikler ortaya çıkmıştır. 20. Yüzyılda kadınların iş hayatına katılmaları gerektiği, özellikle I. Dünya Savaşı’ndan sonra kadınların farklılaşan işbölümlerine katkı sunmalarının önemli olduğu vurgulanmıştır. Kadın ve erkek arasında bariz bir farkın olmadığı ve kadınların pek çok alanda başarılı olabileceği belirtilmiştir.⁶⁷

106. sayıda yer alan “Ayşe Sultan Hazretlerinin Beyanâtı” başlıklı haber, II. Abdülhamit’in kızı Ayşe Sultan’ın Roma’da Türk elçiliğinde bir gazeteciyle gerçekleştirdiği mülakatı aktarmaktadır. Ayşe Sultan, mülakatta Türk kadınlarının dinî hassasiyetleri gözetmek suretiyle sosyal hayata iştirak etmeleri gerektiğini ifade etmiştir. İslâm coğrafyasında da kadınların sosyal hayatta faal olabileceğini, bunun Türkiye için önemli olacağını ifade etmiştir.⁶⁸ Gazete, ara ara kadınların sosyal hayattaki konumu ile ilgili haber yapmaktadır. Bu ilgi *Yirminci Asır* gazetesinin mütareke döneminde modernleşme/batılılaşma konusunu işlemeye çalıştığını göstermektedir.

Türk kadınına bakışla ilgili en eleştirel yazı, Güzin imzasıyla “Kadın Musahebesi” üst başlığı altında “Kadın, Ah Bu Semavi Kelime” başlığıyla *Yirminci Asrın İlavesi* 4. Sayısında neşredilmiştir. Yazıda Türk erkeklerinin kadını hep geri planda tuttuğu, toplumun geri kalmışlığının da bundan dolayı olduğu düşüncesi ifade edilmiştir. Yazar, üç Türk erkek tipini özetlediği yazısında hepsinin de kadını tam manasıyla anlayamadığını ve hak ettiği değeri vermediğini belirtmiştir. “Bir Avrupalı ile, bir Türk erkeğinin kadını anlayışları o kadar birbirine zıt, o kadar başka başkadır ki...” ifadeleri, bu yazıda da Batının bu konuda daha ileri olduğu düşüncesi ortaya konmaya çalışılmıştır.⁶⁹ Neticede *Yirminci Asır* gazetesi kadının sosyal hayata katılması, kadının söz sahibi olması, iş hayatında-evde kadına hak ettiği değerin verilmesi gibi konuları modernleşme/batılılaşma sürecinin bir gerekliliği şeklinde değerlendirmiştir.

⁶⁷ *Yirminci Asır*, 22 Ağustos 1919, S.54, s. 1.

⁶⁸ *Yirminci Asır*, 17 Teşrinievvel (Ekim) 1919, S.106, s. 1.

⁶⁹ *Yirminci Asrın İlavesi*, 10 Ekim 1919, S.4, ss. 1-2.

Sonuç

Mütareke devri İstanbul matbuatı, kendi devrinin siyasî ve iktisadî şartlarını, hatta basın-iktidar ilişkilerinin içinde bulunduğu durumu gösteren vesika kaynaklarıdır. Sulh belirsizliği, hükümeti ve ona bağlı olarak idareyi basın üzerinde denetim kurmaya itmiştir. İdarenin yanında yer alan veya varlığını o idareye bağlayan gazete ve dergiler, Anadolu'da filizlenen Millî Mücadele hareketini görmezden gelmiş, Millî Mücadele'ye dair gelişmeleri "Anadolu'daki karışıklıklar" başlığı altında vermeyi tercih etmiştir. Fakat sansüre rağmen bu mücadeleyi desteklemeye çalışan, onu başkentte yaşayan halkın bilgisine sunmaya çalışan gazete ve dergiler de olmuştur. *Yirminci Asır* kısa yayın hayatına rağmen bunu gerçekleştirmeye çalışan bir yayın anlayışına sahiptir.

Yirminci Asır gazetesi, yayımlandığı devirde ismine yüklenen anlamı büyük ölçüde yansıtma eğilimi göstermiştir. 20. Yüzyıl, ulus devletlerin modern bir sistem ile bağımsızlıklarını ilân ettiği ve buna bağlı olarak milliyetçiliğin arttığı yıllar olmuştur. II. Meşrutiyet devrinde önem kazanan Türkçülük akımı, Mütareke devri yayınlarına tesir etmiştir. Osmanlı Devleti'nin son devresinde Türk milletinin varlık mücadelesi fikrî ve kültürel sahada kendini göstermeye başlamıştır. *Yirminci Asır* gazetesi, bu etki sahasının içinde kalanlardan biri olarak Türk milletinin istiklâl ve istikbalini konu edinen bir muhteva ile yayımlanmıştır.

Yirminci Asır gazetesinin üzerinde Doktor Abdullah Cevdet'in de tesiri açıkça görülmektedir. Batıcılık düşüncesi, gazetenin sosyal liberal devlet ideali arayan, kadınların iş/sosyal hayatta var olması gerektiğine yönelik içeriğinde kendini göstermiştir. Laikliğin zemininde de yer alan vicdan hürriyeti mefhumu, bizzat Abdullah Cevdet'in imzasız makalesi ile işlenmiştir. Halkın idare üzerinde doğrudan söz sahibi olması, kuvvetler ayrılığı ilkesinin önemi Batıcılık düşüncesinden tevarüs edilmiştir. Bununla birlikte Batıya bağlılık, Batıya bağımlılık düşüncesinden ayrılmıştır. *Yirminci Asır*, Türkiye'nin istiklâlini ve bunun için mücadele veren Kuvayı Milliye hareketini desteklemiştir. Bununla birlikte siyasî gelişmeleri değerlendiren gerçekçi bir tutum izlemiştir. Batının Türkiye üzerindeki rolü ve özellikle sulh kararında etkili olacağı ifade edilmiştir.

Yirminci Asır gazetesinin bir diğer özelliği İstanbul basını içinde özellikle Damat Ferit Paşa hükümetini ve önceki hükümetleri tenkit eden bir yayın politikası benimsemiş olmasıdır. İdarî ve iktisadî politikalar başta olmak üzere siyasî kararları tenkit etmiş; bu yüzden bu yazıların önemli bir kısmı sansür edilmiştir.

Yirminci Asır Peyami Safa ve İlhami Safa kardeşlerin Türk matbuatında tanınırlığını sağlayan önemli bir gazetecilik faaliyeti olmuştur. "Asrın

Hikâyeleri" başlığı altında yayımlanan hikâyeleri ile Peyami Safa, edebiyat ve gazetecilik tarihindeki yerini burada hazırlamıştır. "Yirminci Asrın İlavesi" ile kültürel ve edebî muhtevaya katkı sağlamışlardır. Böylelikle *Yirminci Asır* Safa kardeşlerin sonraki gazetecilik faaliyetleri için samimi ve ciddi bir teşebbüs olmuştur.

Sonuç olarak *Yirminci Asır* gazetesi, mütareke dönemi yayınları arasında Cumhuriyet inkılabının temellerini benimsemiş bir yayın görünümü içerisindedir. Bu yüzden mütareke döneminde de hükümete muhalif ve Millî Mücadele'yi destekleyen bir gazete olarak Türk matbuat tarihinde yerini almıştır.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

Hakkı Tarık Us Koleksiyonu

Millî Kütüphane Süreli Yayınlar Dijital Kütüphane Sistemi

II. Süreli Yayınlar

Yirminci Asır, 22 Ağustos 1919, S.54.

Yirminci Asır, 25 Ağustos 1919, S.57.

Yirminci Asır, 27 Ağustos 1919, S.59.

Yirminci Asır, 28 Ağustos 1919, S.60.

Yirminci Asır, 2 Eylül 1919, S.65.

Yirminci Asır, 3 Eylül 1919, S.66.

Yirminci Asır, 5 Eylül 1919, S.68.

Yirminci Asır, 9 Eylül 1919, S.69.

Yirminci Asır, 13 Eylül 1919, S.73.

Yirminci Asır, 14 Eylül 1919, S.74.

Yirminci Asır, 16 Eylül 1919, S.76.

Yirminci Asır, 17 Eylül 1919, S.77.

Yirminci Asır, 18 Eylül 1919, S.78.

Yirminci Asır, 20 Eylül 1919, S.80.

Yirminci Asır, 22 Eylül 1919, S.82.

Yirminci Asır, 25 Eylül 1919, S.85.

Yirminci Asır, 28 Eylül 1919, S.87.

Yirminci Asır, 29 Eylül 1919, S.88.

Yirminci Asır, 30 Eylül 1919, S.89.

Yirminci Asır, 4 Teşrinievvel (Ekim) 1919, S.93.

Yirminci Asır, 7 Teşrinievvel (Ekim) 1919, S.96.

Yirminci Asır, 8 Teşrinievvel (Ekim) 1919, S.97.

Yirminci Asır, 9 Teşrinievvel (Ekim) 1919, S.98.

Yirminci Asır, 12 Teşrinievvel (Ekim) 1919, S.101.

Yirminci Asır, 14 Teşrinievvel (Ekim) 1919, S.103.

Yirminci Asır, 16 Teşrinievvel (Ekim) 1919, S.105.

Yirminci Asır, 17 Teşrinievvel (Ekim) 1919, S.106.

Yirminci Asır, 28 Teşrinievvel (Ekim), S.117.

Yirminci Asrın İlavesi, 10 Ekim 1919, S.4, ss. 1-2.

III. Kitaplar

AYVAZOĞLU, Beşir, *Peyami: Hayatı Sanatı Felsefesi Dramı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1998.

BAYRAK, M. Orhan, *Türkiye'de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü (1831-1993)*, Küll Yayınları, İstanbul, 1994.

BÜRÜN, Vecdi, *Peyami Safa ile 25 Yıl*, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 1978.

DUMAN, Hasan, *Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928)*, C.II, Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara, 2000.

DÜLGER, Sema, *Babiâli'nin Unutulmayan Duayenleri*, Neden Kitap, İstanbul, 2007.

GÖZE, Ergun, *Peyami Safa*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

HANİOĞLU, M. Şükrü, *Bir Siyasal Düşünür Olarak Doktor Abdullah Cevdet ve Dönemi*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1981.

İNUĞUR, M. Nuri, *Basın ve Yayın Tarihi*, 5. Baskı, Der Yayınevi, İstanbul, 2005.

KÖSOĞLU, Nevzat, *Peyami Bey*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2011.

KOLOĞLU, Orhan, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2006.

Millî Mücadelede Yerli ve Yabancı Basın, Der. İhsan Ilgar, Kervan Yayınları, b.y.y., 1973.

SAFA, Peyami, *Türk İnkılabına Bakışlar*, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1988.

- SAFA, Peyami, *Hikâyeler*, Haz. Halil Açıköz, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1980.
- TARANCI, Cahit Sıtkı, *Peyami Safa Hayatı ve Eserleri*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul, 1940.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya, *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013.
- YÜCEL, Ömer Faruk, *Vakit Gazetesi (1917-1959)*, Akademisyen Kitabevi, Ankara, 2022.
- ZİYA GÖKALP, *Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006.

IV. Makaleler

- SAK, Ramazan, SAK, İkbâl Tuğba Şahin, ŞENDİL, Çağla Öneren, NAS, Eşref, “Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi”, *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, C.4, S.1, 2021, ss. 227, 256.
- BOWEN, G. A, “Document analysis as a qualitative research method”, *Qualitative research journal*, C.9, S.2, 2009, ss. 27-40.
- ÇAVDAR, Necati, “Mütareke Dönemi’nin İlk Aylarında İstanbul’da Ekmek Meselesi”, *Bellekten*, C.78, S.281, 2014, ss. 287-314.
- DÖNMEZ, Erdem, “İlhami Safa ve Anadoluhisarı’nda Beş Cinayet Romanı Üzerine”, *Beykoz 2021 Sempozyumu*, İstanbul, 2021, ss. 821-840.
- ERGİN, Feridun, “Mütareke Kabineleri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.7, S.21, 1991, ss. 395-396.
- HANİOĞLU, Şükrü. “Ehl-i Sulh Birliği”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C.36, S.1-4, 2012, ss. 239-267.
- OKUMUŞ, Ali, “Abdullah Cevdet ve İçtihad Mecmuası”, *Osmanlı İstanbul’unda Gazetecilik İstanbul Basın Tarihi*, C.1, Ed. Belkıs Ulusoy-Suat Gezgin, 1. Baskı, İBB Yayınları, İstanbul, 2023.

V. Tezler

- YÜCEL, Ömer Faruk, *Gazetecilik Yönüyle Peyami Safa*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016.

Extended Abstract

This study is about the *Yirminci Asır* newspaper published at the beginning of the National Struggle period. By examining the original copies of the newspaper, its perspective on the developments during the Armistice period was tried to be determined. The *Yirminci Asır* newspaper started to be published in 1919 by the brothers Peyami Safa and İlhami Safa. Under the influence of Dr. Abdullah Cevdet, who also pioneered the founding of the newspaper, it had a content that represented the Westernization idea.

Yirminci Asır is a political evening newspaper published with 130 issues that can be determined. His editorials were published unsigned. Domestic and foreign news, current affairs news, editorials and short literary stories constituted an important part of the content. The short literary stories titled "Stories of the Century" written by Peyami Safa made a splash in the press and literature world.

Yirminci Asır newspaper produced content that was particularly opposed to the Damat Ferit Pasha cabinet during the Armistice period. Due to the intense censorship practice during this period, some of the articles have been cut and given. The content about political and social issues of the newspaper was examined in four categories. The first of these is about the uncertainty of peace and the future of Türkiye after the First World War. When the articles and news published in the newspaper are examined, it is seen that Türkiye's full independence is defended and peace is demanded as soon as possible after the war. It was emphasized that the situation of the country (such as land losses, economic situation) should be taken into consideration in the peace decision to be made about Türkiye. Although a peace treaty was signed with the defeated states, the newspaper both criticised and satirised the failure to take a decision regarding Türkiye.

The second content is the economic disorder that occurred during the post-war Armistice period. There are various reasons for this, depending on the newspaper content. Problems such as public order security, inflation and profiteering could not be prevented. Expensiveness and salary inequality are also other signs of economic disorder. It has been stated that in order to overcome these problems, borrowing is necessary, and this can only be possible with a peace treaty.

Thirdly, *Yirminci Asır* newspaper produced critical content within the framework of the ideal of Westernization. The articles written unsigned by Abdullah Cevdet dealt with the concepts of social state, pluralistic society and freedom of conscience. Economic problems basically arise from the lack of a social state understanding. The definition of “war riches” is also a result of this. In another article, it was mentioned that administrative power (legislative, executive and judicial) should be in separate hands, similar to democratic societies. In this regard, concepts such as referendum, freedom of conscience, freedom and law were discussed within the framework of the ideal of Westernization and the necessity of these concepts was emphasized.

The fourth is the content that states support for the National Struggle that started in Anatolia. The newspaper, which faced censorship during the Damat Ferit Pasha government, increased its articles in this direction after the Ali Rıza Pasha cabinet. During this second cabinet period, the previous government’s censorship of news about Anatolia was criticized, the sincere initiatives of the National Struggle were brought to the agenda, and it was emphasized that Istanbul-Anatolia unity could accelerate the peace process. It was emphasized that Mustafa Kemal Atatürk was a leader who fought for his country since Çanakkale.

Yirminci Asır included also cultural and literary. In this context, two topics stand out. The first of these is the short stories under the title “Stories of the Century”, published by Peyami Safa on the second page of the newspaper and in the copies of the “Yirminci Asrın İlavesi”, which is the newspaper’s supplement. They are chosen from popular topics that show social and economic realities as well as the moral state of the society. The author managed to attract attention with these stories in İstanbul press. For the newspaper, these stories not only provided the reader with the opportunity to have a good time, but also led the readers to think about certain subjects with the topics they covered. The second is how women take part in society in the process of modernization and westernization. It is stated in the newspaper content that women should enter social and business life like men. In line with the newspaper’s westernizing publishing policy, the inclusion of women in life was considered as a part of the modernization process.

As a result, *Yirminci Asır* newspaper is among the publications of the Istanbul press during the Armistice period that supported the National Struggle in Anatolia. Its political and social articles and cultural and literary content show that the newspaper has a westernizing and nationalist attitude.